

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
Ak. god. 2015./2016.

ANDRIJA VUK
RAZVOJ ARHIVA HRVATSKOGA STRIPA
Diplomski rad

Mentor:

prof. dr. sc. Hrvoje Stančić

Zagreb, ožujak 2016.

SADRŽAJ

SADRŽAJ.....	2
1. PREDGOVOR.....	3
2. UVOD.....	3
3. DEFINIRANJE STRIPA.....	4
4. POVIJEST STRIPA.....	6
5. POVIJEST HRVATSKOGA STRIPA.....	15
5.1 PRVA GENERACIJA.....	17
5.2 STRIP TIJEKOM I NAKON II. SVJETSKOG RATA.....	20
5.3 DRUGA GENERACIJA.....	21
5.4 TREĆA GENERACIJA.....	24
5.5 STRIP ZA VRIJEME DOMOVINSKOG RATA.....	27
6. OSNIVANJE ARHIVA.....	29
7. STRATEŠKI PLAN ARHIVA HRVATSKOGA STRIPA ZA PERIOD 2017.-2020.....	31
7.1. UVOD.....	31
7.2. O ARHIVU.....	31
7.3. NADLEŽNOST.....	31
7.4. DJELATNOST.....	31
7.5. VIZIJA.....	33
7.6. MISIJA.....	33
7.7. CILJEVI.....	33
7.8. LJUDSKI RESURSI.....	37
7.9. OPREMA I PROSTOR.....	38
7.10. FINACIJE.....	39
8. STUDIJA OPRAVDANOSTI.....	44
9. UREDBA O OSNIVANJU.....	50
10. RASPRAVA.....	55
11. ZAKLJUČAK.....	58
12. POJMOVNIK.....	59
13. LITERATURA.....	60

1. PREDGOVOR

Rečenica koja stoji iza osnovne ideje ovog rada zapravo je naslov rada Terryja Cooka „*Mi smo ono što čuvamo; čuvamo ono što jesmo*“ prošlost, sadašnjost i budućnost arhivističkog vrednovanja. Ovaj se rad neće baviti prošlim, trenutnim i budućim tendencijama u arhivističkom vrednovanju, bar ne u velikoj mjeri. Uzrečicama koje Cook navodi u uvodu svoga rada mogli bismo pridružiti onu „*Piši o onome što znaš*“ koja se može primijeniti kako na književnost tako i na stručnu literaturu. Pošavši od potrebe za očuvanjem onoga što jesam i pisanja od onoga o čemu znam, tema ovog rada se brzo i jasno iskristalizirala – strip. Kao dugogodišnji ljubitelj stripa odlučio sam preklopiti polje osobnog s poljem profesionalnog interesa.

2. UVOD

Uzevši u obzir veoma mali broj ozbiljnih radova u Hrvatskoj vezanih uz strip, te relativno slabu zastupljenost stripa u arhivskoj građi i gotovo nepostojeće područje studija o stripu kao relevantne znanosti ovaj rad ima za cilj prikazati važnost stripa za hrvatsku baštinu te koliko bi stvaranje specijalizirane institucije – u ovom slučaju arhiva, imalo pozitivnih utjecaja za kulturu.

Teorijski dio ovog rada bavit će se definiranjem stripa općenito, kako bi se utvrdila njegova univerzalna vrijednost unutar globalne kulture. To će biti razmatrano smještanjem stripa u međuodnos visoke ili klasične kulture spram popularne kulture i proučavanjem stripa kao medija. U obzir će biti uzete i kulturne razlike u poimanju stripa u različitim državama te će biti prikazana kraća povijest stripa općenito i dulja povijest stripa u Hrvatskoj. Kroz prikaz povijesno-političkih situacija i društveno-kulturnih utjecaja na strip na području Hrvatske i Jugoslavije biti će definirano što je to *hrvatski strip* te zašto je njegovo očuvanje važno.

Razvoj institucije čija bi uloga bila očuvanje hrvatskoga stripa kao bitnog djela kulturne baštine glavni je predmet praktičnog djela ovog rada. Prikazane će biti sve etape razvoja institucije počevši od ideje preko odluke o osnivanju i studije izvedivosti takvog projekta do samog detaljnog strateškog plana za kontinuirani i održivi rad arhiva. Strateški plan razvijan je sukladno zakonima, pravilnicima i normama koji propisuju detalje i uvjete koje su potrebni za osnivanje institucije ovakve vrste.

3. DEFINIRANJE STRIPA

U svom poznatom djelu o prirodi stripa Scott McCloud definira strip kao „*crteže i druge slike supostavljene u namjerni slijed, s namjerom prijenosa informacije i/ili izazivanja estetske reakcije u čitatelja*“.¹

Drugu definiciju ponudio je utjecajni strip autor i teoretičar stripa Will Eisner koji stripa naziva sekvencijskom umjetnosti. Za Eisnera je strip raspoređivanje slika i riječi s ciljem prenošenja priče ili ideje (Eisner 1985.)²

Ranko Munitić nudi definiciju stripa kao hibridne umjetnosti: „*Nalazimo se tako točno na granici slikarstva i književnosti, s tom razlikom što strip od potonjeg fenomena posuđuje metodu pripovijedanja, vremenskog nadovezivanja pojedinih dijelova radnje, dok od prvog preuzima mogućnost da svaki taj dio, svaku vizualnu konkretizaciju pojedinog detalja priče, oblikuje kao samostalni likovni ekspozit trenutku, to jest, fragmenta globalnog događaja.*“³

Munitić (2010.) također navodi osnovna oblikovna sredstva stripa:

- a) stripovski kvadrat-sličica kao jedinična vizualna fiksacija motiva
- b) montažni postupak, odnosno metoda kojom se željeni (to jest potrebni) broj takvih kvadrata-slika povezuje u kontinuiranu, komunikacijski razgovijetnu cjelinu.

Munitićevom nizu dodao bih još i oblačić s tekstom koji služi za prenošenje ideja i komunikaciju likova unutar stripa.

¹McCloud, S. Kako čitati strip – nevidljivu umjetnost. Zagreb: Mentor, 2005., str 9

² Eisner, W. Comics and Sequential Art. Tamara: Poorhouse Press, 2001., str. 7.

³ Munitić, R. Strip : deveta umjetnost. Zagreb: ART9, 2010., str. 23.

Iako nije najsažetija definicija i ne uzima u obzir filozofske aspekte stripa kao što to čine ranije navedene definicije, definicija stripa iz Hrvatske enciklopedije dovoljno je jezgrovita i za potrebe ovog rada:

Strip (engl.: vrpca, skr. od comic strip: komična vrpca), likovno-književni oblik popularne umjetnosti koji čini slijed crteža što obično prikazuje neku priču, najčešće popraćen kraćim tekstom u oblačićima na crtežima, a ponekad u podnaslovima ispod crteža u kvadratu. Strip mora imati barem dva crteža (kadra), a između kadrova treba postojati minimalna razlika, realna ili konceptualna (npr. u ponovljenom kadru-crtežu može se razlikovati popratni tekst), koja oblikuje naraciju ili, u slučaju nenarativnoga stripa, neki kontinuitet koji čini umjetničku cjelinu.⁴

Francuski novinar i esejist Francis Lacassin je u 1960-ima strip prozvao i *devetom umjetnošću*.

Za potrebe ovog rada hrvatski strip definirati ću kao **strip stvoren od strane hrvatskih autora izdan na području Republike Hrvatske ili stvoren od strane hrvatskih autora i izdan izvan granica Republike Hrvatske bez obzira na vrijeme nastanka.**

4 HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA, MREŽNO IZDANJE. 2016. Leksikografski zavod Miroslav Krleža
URL:<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58410>

4. POVIJEST STRIPA

Povijesno strip u svijetu ima tri velika tradicijska, tržišna i umjetnička žarišta: SAD, Japan i Europu. U SAD-u dominira forma stripa koji mjesečno izlazi u nastavcima i najčešće je serijaliziran bez vidnog kraja. U Europi postoje dvije dominantne strip regije. Prva i manje razvijena je talijanska u kojoj prevladavaju mekukoričeni stripovi (tal. fumetti – oblačić dima) od stotinjak stranica malog formata. Drugo tržište je francusko-belgijsko gdje prevladava forma stripova (franc. bande dessinée – nacrtana vrpca) koji izlaze u časopisima da bi se jednom ili dvaput godišnje tiskali u obliku tvrdokoričenih albuma najčešće veličine A4. Japanski strip (jap. manga) se razvijao neovisno o utjecaju ostalih zemalja i to najčešće u opsežnim serijalima, u svescima od približno 200 stranica džepnoga formata.

U području istraživanja stripa postoji struja koja nadovezuje strip u dugogodišnju (višestoljetnu) tradiciju vizualnog pripovijedanja, te se tako strip smatra nastavkom slikovne narativne umjetnosti vidljive na Trajanovom stupu, Tapiseriji iz Bayeuxa ili oslikanim grčkim vazama. Manje radikalna i usudio bih se reći više romantičarska struja svrstava stripa zajedno s djelima ilustratora i karikaturista Wilhelma Buscha, Rodolphea Töpfera i Williama Hogartha.⁵ Neupitna je činjenica da je moguće tražiti povezanost između stripa i ranijih oblika slikovne naracije i cilj ovog rada nije osporavanje takvih tvrdnji, no baš zbog naravi ovog rada držati ću se općeprihvaćenih kanona povijesti stripa.

Jedan od tih kanona je taj da je 1895. godine u novinama New York World počeo izlaziti strip *Hogan's Alley* Richarda Feltona Outcaulta koji se uvelike smatra za prvi moderni strip. Glavni lik tog stripa je The Yellow kid – Žuti dječak, nestašni siromašak koji je sa svojom skupinom prijatelja upadao u razne nadrealne avanture ali također i oslikavao sliku tog vremena. Outcaultov strip pokazao se kao iznimno popularno djelo koje utjecalo na prodaju novina te na kasniji vizualni izričaj stripa. Outcault je sekvencionirao ilustraciju i ono što je najvažnije dodao element koji će dugi niz godina biti ključni prepoznatljivi dio vizualnog identiteta stripa – govor u oblačiću.

⁵ Smolderen, T. *Origins of Comics - From William Hogarth to Winsor McCay*. Singapore: University Press of Mississippi, 2014., str.35.

THE YELLOW KID AND HIS NEW PHONOGRAPH.
 A Farce, a Comedy and a Tragedy, All in One, Showing How, in Every Case, Murder Will Out, and Virtue is Its Own Reward.

Slika 1. Tabla Žutog Dječaka

http://xroads.virginia.edu/~ma04/wood/ykid/imagehtml/yk_phonograph.htm

Ako je Outcault postavio temelje vizualnog izričaja i kompozicije stripa, autor koji ga je doveo do savršenstva je definitivno Winsor McCay čiji je strip *Mali Nemo u zemlji snova* koji je izlazio u periodu 1905.-1926. McCayovo djelo smatra se za nesporno remekdjelo nadrealističkog stripa u kojem je iskazana sva mogućnost umjetničkog izražavanja u tom mediju. McCayev izvrstan osjećaj za ritam, kadriranje i perspektivu te crtačko umijeće koje je daleko prelazilo tadašnje standarde stripovske ilustracije osigurali su *Malom Nemu* mjesto jednog od najvažnijih stripova u povijesti medija.

U vremenu prije Prvog svjetskog rata do početka 30-ih među bitnim djelima koja su se pojavila su još i *Krazy Kat* Georgea Herrimana, *Katzenjammer Kids*⁶ Rudolpha Dirksa, i *Bringing up Father*⁷ Georgea McManusa te *Willie Winkle*.

Istovremeno, u Belgiji je počeo izlaziti jedan najdugovječnijih stripova u Europi, Georgesa Remija – Hergea *Tintin*. Tintinove avature objavljujane se od 1929. do 1976. i u tom su vremenu se pokazali kao jedan od najutjecajnijih stripova europskog frankofonog područja.

Razdoblje 30-ih godina donijelo je sa sobom neke od ključnih pojava u povijesti stripa. Strip je do tada bio uvelike vezan isključivo za novine te je izlazio na tjednoj ili

⁶Kod nas prevedeni kao *Bim i bum* i *Obitelj Tarana*

dnevnoj bazi, a čitatelji su morali redovno pratiti epizode omiljenih junaka. Velika prekretnica u formi dogodila se kada je 1933. godine izašao *Funnies on parade*⁸ izdanje koje je u potpunosti bilo ispunjeno stripovima i sadržavao reprintove starijih novinskih stripova. Pojavom takve tiskovine došlo je do cijelog vala novih stripova – mnogi junaci tadašnje „šund“ literature sele se na stranice stripova, a tržište je gotovo preplavljeno novim izdanjima. Između velike količine nekvalitetnih i loših stripova postoji nekolicina izvrsnih izdanja koja su bilo kvalitetom crteža bilo inovativnim pothvatima u formi stripa odskakali od iz mora osrednjosti.

Prvi takav strip bio je *The Spirit* Willa Eisnera, čija je prosječna radnja bila uvelike uzdignuta na višu razinu virtuosnim stilskim rješenjima. Eisner je u potpunosti koristio sve prednosti stripa kao novog medija i on je jedan od njegovih najvećih inovatora, a detaljnije o njegovom doprinosu će biti kasnije riječi u ovom poglavlju.

Stripovi Alexa Raymonda *Flash Gordon* i *Secret Agent X-9* te *Princ Valiant* Hala Fostera vrhunski su domet realističnog stripa čija se kvaliteta klasičnog crteža uvelike izdizala iz tadašnjeg crteža koji je u većini slučajeva bio više nego manje amaterski. Raymond i Foster su izvršili golem utjecaj na gotovo sve generacije stripa autora, a njihov rad na području stripa je i danas mjerilo prema kojem se vrednuje većina stripova.

Francuski teoretičar stripa Pierre Cuperie se osvrnuo na radove Fostera i Raymonda:

*Pojava klasičnog realizma - ili pre idealizma - koji su u oblasti stripa podstakli Foster adaptacijom Tarzana, Aleks Rejmond otkrićem Flaša Gordona i Bern Hogart preuzimanjem Tarzana - otvorila je put drugom fenomenu koji je bio relativno kratkog veka, ali koji je bio dovoljno uzbudljiv da za sobom ostavi značajne posledice: strip je u roku desetak godina (od 1930. do 1940.) upio celokupno nasleđe klasičnog slikarstva i klasičnog grafizma.*⁹

⁸ Tu se prvi put pojavljuje izraz *comic book* što bi se u hrvatskom jeziku moglo slobodno prevesti kao *strip svezak* ili doslovno - knjiga stripova. Postojala je (ili još postoji razlika) između *comic* – stripa u novinama i *comic book* – izdanja isključivo ispunjenog stripovima.

⁹ Cuperie, P. *Publika, estetika, značenje*, Kultura, br. 28, 1975., Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Str.100-127

Slika 2. Princ Valiant

<http://www.neogaf.com/forum/showthread.php?t=650895>

Najveća inovacija, iako ne na polju kvalitete crteža niti priče bilo je rođenje nadčovjeka, a time i rođenje pop kulture. U srpnju 1938. godine izašao je prvi broj *Action Comics* National Allied Publications-a, izdanja čije je korice i stranice krasio Superman. Pojavom Supermana počinje takozvano *zlatno doba stripa* u SAD-u – razdoblje koje se ugrubo mjeri od kraja 30-ih do početka 50-ih godina 20. stoljeća. Nastao iz mašte dvojice židovskih mladića, Superman je bio heroj s kakvim se publika do tada nije imala prilike sresti – nadljudski borac za pravdu koji brani nemoćne svojim nevjerojatnim sposobnostima. Teško je reći u čemu je bio ključ popularnosti. Je li u pitanju bila originalnost glavnog lika ili je uzrok slavi bio identificiranje tadašnje čitateljske publike s glavnim likom jer Superman je bio ultimativni imigrant, nešto s čime se tadašnja demografija mogla uvelike poistovjetiti.

Bez obzira na razlog popularnosti, ono što je važno je utjecaj koji je izvršio na cijelu tadašnju industriju stripa. Najednom se pojavio golem broj izdavačkih kuća koje su pokušale doći do uspjeha National Allied Publications-a te se tako pojavila nepregledna količina jeftinih superjunačkih imitacija. Među rijetkima koji su se zadržali do danas i ostvarili veći uspjeh su Batman čiji se uspjeh može usporediti gotovo sa Supermanovim i oba su lika ikone popularne kulture, zatim Kapetan Amerika i Čudesna žena. Stripovi su za vrijeme Drugog svjetskog rata dosegli toliku popularnost da je njihov potencijal u reklami i propagandi uvelike korišten –

Superman i Batman prodavali su u zlatnom dobu stripa ratne obveznice i huškali na uništavanje Japanaca, a Kapetan Amerika je nokautirao Hitlera.

Nedugo nakon kraja rata, nakon desetljeća obožavanja, interes javnosti za superjunacima počeo je jenjavati. Čitateljska publika suočena s novim atomskim dobom okreće se prema novim žanrovima – znanstvenoj fantastici, a posebice kriminalističkom stripu i hororu. Horror stripovi kuće EC comics su doživjeli ogroman uspjeh i veliku obožavateljsku sljedbu, čija je popularnost imala utjecaj na razvoj američke strip industrije. U godini 1954. u SAD-u izlazilo je više od šest stotina različitih naslova a ukupna brojka prodanih primjeraka premašivala je broj od 150 milijuna.¹⁰ Strip je jednostavno postao jako popularan i time izazvao pozornost, a samim time i osuđivanje. U trenutku kad je dosegla svoj vrhunac, industrija stripa je doživjela i svoj najveći udarac. Psiholog Fredric Wertham 1954. godine objavio je knjigu *Zavođenje nevinih* (Seduction of the Innocent: The Influence of Comic Books on Today's Youth) u kojoj na pristran i pseudoznanstveni način osudio strip za porast maloljetničke delinkvencije i neobrazovanja. Javno mišljenje spram stripa se gotovo preko noći uveliko promijenilo - odlučeno je da su stripovi štetni za djecu. Kao krajnji rezultat Werthamovog lova na vještice bila su saslušanja na senatskoj razini, nakon čega se oformilo samoregulirajuće društvo Comics Code Authority koje se bavilo cenzurom u stripovima.¹¹ Svi stripovi su bili podvrgnuti strogoj i ponekad veoma bizarnoj cenzuri (npr. zabranjeno je bilo korištenje riječi *horror* i *terror*) što je dovelo do relativno neinventivnog razdoblja koje je u SAD-u trajalo gotovo tri desetljeća. Osim Spider-Mana koji se može svrstati rame uz rame s Batmanom i Supermanom po popularnosti, malo je toga što je bilo revolucionarno u *mainstream* stripu tog razdoblja. Kao odgovor na nametnutu cenzuru, izražavajući otpor spram postavljenih ograničenja, spas američkog stripa ležao je u tzv. *underground*-u.¹²

Počeci subverzivnog odnosa spram američke kulture pojavili su se još u 50-im godinama u vidu satiričnog strip časopisa *MAD* kojeg je izdavao EC Comics, a čiji je urednik bio Harvey Kurtzman. Kao duhovni nastavak *MAD*-ove filozofije možemo smatrati stripove Roberta Crumba. Crumb je ključna figura američkog *underground* stripa 60-ih i 70-ih godina koji je postao zapaženiji kada je ilustrirao naslovnicu albuma *Cheap Thrills* Janis Joplin.

¹⁰ Duncan, R.; Smith Matthew J. The power of comics - History, Form, and Culture. New York: The Continuum International Publishing Group Inc., 2009., str.39.

¹¹ Ibid.

¹² Peterssen, R.S. Comics, Manga, and Graphic Novels A History of Graphic Narratives. Santa Barbara, Praeger, 2011., str.212.

Njegovi kontrakulturni stripovi bili su sušta suprotnost svemu što je Comics Code propisivao. Bili su hiperseksualizirani, nasilni i prikazivali su konzumaciju alkohola i droga. Unatoč često lascivnom sadržaju čiji je cilj bio šokirati, Crumbovi su stripovi su zapravo inteligentni i duboko kritični spram modernog američkog društva.

Slika 3. Mr. Natural (R. Crumb)

Izvor: <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com>

Dok je u SAD -u strip postao osuđivan i u traženju afirmacije, u Europi je situacija bila sasvim drugačija. U to se vrijeme u Francuskoj pojavila revija *Pilote* koji je izrodio veliki broj poznatih strip autora i strip heroja kao što su Asterix, Valerian i Blueberry. Francuska je u 60-ima bila zemlja koja je uspješno spajala eksperimentalnu s popularnom umjetnošću stoga nije nimalo neobično da je u pozitivnoj atmosferi nastaloj pod utjecajem filmskog novog vala i strip prerastao u ozbiljniju formu. U Francuskoj se strip uvelike počinje proučavati kao relevantna umjetnost što dovodi do nekolicine ključnih događaja koje je Belan (1975) naveo u svom članku.

F. Lacassin, filmski novinar i scenarist, je 1962. g. osnovao "*Klub ljubitelja stripa* (franc. Club des bandes dessinées) u čiji su članovi bili mnogi značajni književnici, glumci i kolekcionari stripova. Klub ljubitelja stripa je 1964. godine preimenovan u *Centar za studije i proučavanje književnosti grafičkog izraza* (franc. Centre d'études des littératures d'expression graphique). U Parizu se 1965. godine održava izložba *Deset milijuna slika* koja prezentira strip kao umjetnost. Dvije značajne institucije za proučavanje stripa – *Međunarodno društvo*

*nacionalnih centara za izučavanje stripova i Međunarodno društvo kritičara stripova*¹³
osnovane su 1966. godine

Ključni događaj u razvoju europskog stripa ali i stripa uopće dogodio se 1974. godine pojavom strip revije *Métal Hurlant*. *Métal Hurlant* je nastao iz potrebe za stvaranjem stripa koji bi bio okrenut odrasloj publici s minimumom cenzure, nešto što *Pilote* u tom trenutku nije mogao ponuditi svojim autorima. Među glavnim autorima bili su Jean Giraud – Moebius i Philippe Druillet. Likovni izričaj *Métal Hurlanta* bio nešto dotada neviđeno. Stripovi koji su se objavljivali pretežno su bili nadrealne znanstvenofantastične priče protkane crnim humorom u potpunosti predviđeni za odraslu publiku. *Métal Hurlant* se pokazao kao jedan od najutjecajnijih strip izdanja u povijesti stripa jer je donio neočekivanu razinu svježine i originalnosti u medij.

Ključni pomaci u razvoju američkog stripa počinju u 80- im godinama ili preciznije 1978. kada Will Eisner izdaje *A contract with God*, strip koji je popularizirao naziv *graphic novel*. Eisnerov prepoznatljivi crtački stil i strukturne invencije ovdje su dovedene do vrhunca. Gotovo u potpunosti je odbačeno omeđivanje radnje kvadratima, radnja se poput palete preljeva jedna u drugu, a tekst naracije nije odvojen posebnim kvadratom nego je neodvojiv dio ilustracije – pojavljuje se na vratima, u oblacima ili jednostavno visi u zraku. Likovi su također odskakali od tadašnje superherojske kolotečine – radnja se vrti oko jadnih ljudi na rubu egzistencije, bez jasno određene podjele na dobre i loše. Pristup koji je započeo Ugovorom s Bogom Eisner će njegovati do kraja svog života. Izdati će pregršt stripova, većinom autobiografskih, koji se često bave pitanjem egzistencije Židova u New Yorku. Cjelokupni Eisnerov rad mogli bismo nazvati nostalgičnom posvetom životu u New Yorku.

U 1984. godini dolazi do prave revolucije - *Swamp Thing* britanca Alana Moorea prvi je strip koji je nakon gotovo trideset godina počeo izlaziti bez kontrole Comics Codea. To ukidanje cenzure utjecalo je na do tada neviđen umjetnički razvoj američkog stripa. Dva ključna stripa 80-ih *Dark Knight returns* Franka Millera i *Watchmen* već spomenutog Moorea bave se dekonstrukcijom superherojskog žanra. Ustaljenim konceptima tada dominantnog superherojskog žanra pridodane su egzistencijalne i psihološke teme. Preispituju se motivi ljudi koji na sebe oblače šarene kostime i dijele pravdu protivno zakonu. Je li takvo ponašanje fetišizam te može li se potreba izlaganjem opasnosti poistovjetiti s PTSP-om? Postavlja se i

¹³ Belan, B. Što, kako i kome govori strip, *Kultura*, br. 28, 1975., Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Str. 201-224.

pitanje što bi za rezultat imala pojava nadljudi u našem svijetu, kakve bi političke, sociološke i ekonomske utjecaje superheroji imali na našu stvarnost?

Strip koji također ima korijene u superherojskom žanru je *Sandman* Neila Gaimana. Glavni Likovi Sandmana su razni grčki, nordijski i poganski bogovi i polubogovi, razna mitološka bića, a također i stvarne povijesne ličnosti poput Williama Shakespearea. Riječ je o najambicioznijem djelu američkog popularnog stripa koje se bavilo pitanjima seksualnosti i smrtnosti, prirode boga, smisla postojanja i bitnosti umjetnosti. *Sandman* je kompleksno postmoderno djelo koje koristi narativne i vizualne oblike stripa istovremeno baveći se problematikom feminizma, roda i identiteta, te osobne slobode kako bi stvorio modernu mitologiju 20. stoljeća.

Dodatno prepoznavanje stripa kao umjetnosti došlo početkom 90- ih. Biografski strip *Maus* Arta Spiegelmana izlazio je u strip časopisu *RAW* od 1980. do 1991.godine. Glavni lik stripa je Vladek Spiegelman, autorov otac, Poljak koji preživio II. Svjetski rat i koncentracijski logor. *Maus* je istovremeno biografija i autobiografija jer postoje dvije narativne struje: ona Vladeka i njegovog života i paralelna radnja koja se dešava u vremenu kada ga sin intervjuira o vremenu provedenog za vrijeme rata. *Maus* je također metastrip ili strip o stripu jer je tijekom izlaženja Spiegelman svoj rad na njemu komentirao u samom djelu.

Slika 4. Snaga metafore

Izvor: http://s666.photobucket.com/user/athira_c/media/books/maus_zps4f585259.jpg.html

Kako bi ostao vjeran stilizaciji stripovskog crteža, Spiegelman je za *Maus* razvio jedinstvenu vizualni metaforu – spojio je antropomorfne životinje (dizajn koji je bio rezerviran gotovo uvijek za dječje stripove) sa strahotama holokausta. Židovi su prikazani kao miševi, Poljaci kao svinje, a Nijemci kao mačke, sve sa ciljem da se prikaže apsurdnost rasne

podijeljenosti. Dugogodišnji rad se na kraju isplatio te je 1992. *Maus* osvojio Pulitzerovu nagradu.

Pomake koje su ostvarili autori u 80- im godinama uvelike su utjecale na daljnji razvoj stripa u SAD-u koji traje do danas. Slabljenje cenzure i okretanje industrije prema zrelijoj publici omogućili su razvoj industrije i evoluciju američkog stripa koji se može ravnopravno nositi sa svojim europskim pandanima.

5. POVIJEST HRVATSKOGA STRIPA

Početak razvoja hrvatskoga stripa nije teško pratiti s obzirom na činjenicu da je on, u manjoj ili većoj mjeri, pratio američke i europske tendencije. Sve veći interes za masovno proizvedenim i prvenstveno lako dostupnim štivom se gotovo istovremeno pojavio i kod ovdašnje publike. Već u samom početku dvadesetih godina prošlog stoljeća kada dolazi do masovne produkcije komercijalnih novina, pojavila se potreba za privlačenjem velikog broja publike što je za rezultat imalo uvođenje raznih zabavnih elemenata pa tako i objavljivanja stranih stripova. Prvi takav primjer bio je *Mali Ivica*¹⁴ koji se prvi put pojavio 1922. u Jutarnjem listu. Prilagodivši likove i radnju američkog stripa hrvatskom podneblju, Jutarnji list je postigao veliki uspjeh što je za krajnji rezultat imalo izdavanje tiskovine koja je sadržavala ranije objavljene epizode Ivičinih avantura te na taj način stvorila dotad nepoznatu formu strip albuma.

Velika popularnost ovog izdavačkog pothvata Jutarnjeg lista pokazala je da je domaća čitalačka publika i više nego dobro prihvatila taj oblik zabavnog štiva. To je kao rezultata pokrenulo domaću produkciju na kreiranje autentičnog stripovskog materijala. U zabavno satiričkom časopisu Koprive 1925. godine pojavio se strip *Maks i Maksić* autora Sergeja Mironovića Golovčenkina.

No većina povjesničara i teoretičara stripa kao prvi „pravi“ strip u punom smislu riječi smatraju *Vjerenicu mača* Andrije Maurovića i Kreše Kovačića.

Citat iz online biografije Andrije Maurovića govori o važnosti *Vjerenice mača*

*Valja reći da su se i prije toga čitatelji susretali s formom slikovnog pripovijedanja, naročito u humorističkim listovima koji su često objavljivali šaljive zgode crtane u nekoliko sličica, no ovo je bilo nešto novo! Maurović je našem čitateljstvu prvi pružio slikovnu priču novog tipa, kakav je nedugo prije zaživio u svijetu – strip koji realističkim (ili blago stiliziranim) crtežom iznosi opširne, slojevitije sadržaje različitih žanrova te se zbog toga objavljuje u slijedu dnevnih ili tjednih nastavaka.*¹⁵

Objavljen 1935. u dnevniku Novosti donio je pravu revoluciju u razvoju grafičkog pripovijedanja. Temeljen na pustolovnom romanu Paula Fevála najavljan je tekstem točka

¹⁴ eng. Willie Winkle

¹⁵ <http://www.stripforum.hr/leksikon/autori/maurovic-andrija/>

je prekretnica u razvoju hrvatskoga stripa. Maurovićev osjećaj za kadriranje i vizualno pripovijedanje, ritam, govor tijela likova te realnost crteža uvelike su pridonijeli shvaćanju te nove forme kao novog oblika zabave.

Maurovićev vrhunski talent legitimirao je hrvatski strip kao ravnopravan novi medij koji ni u čemu ne zaostaje za preookeanskim ostvarenjima te se može reći da čak može ravnopravno stajati s velikanima realizma poput Hala Fostera.

Slika 5. Maurovićevo umijeće

Izvor: <http://www.stripforum.hr/leksikon/autori/maurovic-andrija/>

Maurović se danas smatra doajenom hrvatskoga stripa i njegov rad na stripu utjecao je kako na njegove suvremenike tako i na mnoge kasnije generacije i njegov umjetnički korpus teško da će u skorije vrijeme dostići ijedan hrvatski autor. Maurović je bio akademski obrazovan propali student, koji je imao nevjerojatan prirodni dar za slikanje koji je vješto iskoristio za probijanje u svijetu ilustracije:

*Jezgrovit konturni potez karikature, vještina u izravanju monohromnim volumenima u knjižnoj i novinskoj ilustraciji, sažetost i vizualna upadljivost koju zahtijeva plakatski medij, u mnogom su pridonijeli da odmah razvije i svoj osobni slikovni jezik stripa. Kao što sam spominje, on je izradio preko dvije stotine stripova, od kojih oni nastali između dva rata, zaslužuju da budu svrstani u antologijska ostvarenja stripovne slike uopće.*¹⁶

¹⁶ Horvat-Pintarić, V. Autorski strip zagrebačke škole, Kultura, br. 28, 1975., Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, Str.147.

5.1 PRVA GENERACIJA

Nakon objavljivanja *Vjerenice mača* započinje plodno razdoblje hrvatskog stripa koje traje sve do početka Dugog svjetskog rata. Drugi bitni korak u razvoju stripa u Hrvatskoj bio je izlazak tjednika OKO, čiji je prvi broj izašao popraćen ovim tekstom.

Imajući pred očima današnju orijentaciju čitalačke publike, koja kod štiva za rasonodu voli preglednost i kratkoću, pokrenut je novi ilustrirani tjednik "Oko". „Oko“ će na način koji je danas u cijelom svijetu uveden, pa se za njim i kod nas pokazuje živa potreba, donositi u slikama prikazane i kratkim tekstom propraćene romane, avanture, pripovijesti i satire.¹⁷

Ovakvim otvorenim i preciznim tekstom očito je da je uredništvo Oka imalo na umu zadobiti simpatije široke čitalačke publike te nastaviti pratiti trend koji je započeo u Novostima. Uz Maurovića koji je neumorno stvarao, Oko je od početka bilo otvoreno prema domaćim stvarateljima. Vrijedi spomenuti i Leontija Bjelskog i Božidara Rašića koji su autori znanstvenofantastičnog stripa *Gost iz svemira*, no najvažnija imena uz Maurovića su braća Walter i Norbert Neugebauer.

Uz stripove domaćih autora, Oko je također objavljivalo stripove stranih autora i to prvenstveno američkih jer je u to doba otpočela tzv. *zlatna era* američkog stripa. Tako je Hrvatsko čitateljstvo za cijelo vrijeme izlaženja tjednika imalo prilike upoznati stripove *Bringing up father* George McManusa (Porodica Tarana), *Detektiv X-9* C. Flandersa, te kasnije i najvažniji strip svih vremena, *Superman* Joea Schustera i Jerryja Siegela.

Unatoč velikom broju stranih likova, za naše područje ipak je najvažniji lik kojeg su stvorili Andrija Maurović Franjo Fuis, a to je Stari Mačak. Stari Mačak pojavio se u stripovima *Gospodar zlatnih bregova* i *Sablasi zelenih močvara* te je tako dodatno utvrdio Maurovićevu popularnost. Kao što je Dostojevski rekao da su svi izašli iz Gogoljeve kabanice, tako bismo mogli reći da je hrvatski strip izašao iz Maurovićevog kaubojskog šešira.

¹⁷Draginčić, Slavko i Zupan Zdravko: "Istorija jugoslovenskog stripa I – do 1941. godine". Projekat Rastko. URL http://www.rastko.rs/strip/1/zupan-draginicic_1/oko_1.html

Fuis i Maurović su se potaknuti velikim uspjehom spomenutog antijunaka odlučili na pokretanje vlastitog strip časopisa. Svoj samostalni izdavački pokušaj nazivaju *Mickey Strip* prema Starom Mačku čije je pravo ime (Old) Mickey. Maurović je u početku obavljao funkciju urednika da bi ga nakon trećeg broja zamijenio Fuis. Zanimljivo je da je prvih osam brojeva *Mickey stripa* tiskano je istovremeno latinicom i ćirilicom, da bi od devetog broja bio tiskan samo latinicom.¹⁸

*Naime, sasvim je moguće da Fuis i Maurović objektivno nisu mogli osigurati prava na objavljivanje uvoznih stripova ali bez obzira na ovu pretpostavku, za svaku pohvalu bio je njihov napor da održe jedno strip izdanje, ispunjavajući ga isključivo ostvarenjima domaćih autora.*¹⁹

Tjednik *Mickey strip* donio je nekoliko reprintova ranijih Maurovićevih djela pod novim nazivima i velik broj novih stripova te omogućio braći Neugebauer objavljivanje njihovih radova. Već u prvom broju utemeljen je izričaj samog časopisa koji će se održati do kraja, relativno kratkog, izlaženja časopisa. Nakon niza uspješnih suradnji, zbog neslaganja s Fuisom Maurović je napustio časopis, a braća Neugebauer pokreću vlastiti časopis.

Unatoč kvaliteti samog časopisa uzrokovano unutarnjim razdiranjima u većoj i financijskim razlozima u manjoj mjeri *Mickey strip* se 1939. spaja s financijski ugroženim *Okom* te tako nastaje *Mickey strip – Oko*.

Veseli vandrokaš, časopis Braće Neugebauer nije uspio zaživjeti kao samostalno izdanje, a razlog tomu je vrlo vjerojatno dominacija tekstualnog sadržaja spram samih stripova. *Veseli Vandrokaš* ugašen je nakon godinu i pol izlaženja, a nijedan započeti strip nije bio dovršen.

*Prvi broj lista malo je ličio na jedno strip-izdanje. Naime, gotovo sve strane ispunjavali su tekstualni prilozi, roman „Gusarske noći“, ukrštenice i slično, a budući sadržaj lista nagovestila su samo dva humoristička stripa Valtera Nojgebauera.*²⁰

¹⁸ Draginčić, Slavko i Zupan Zdravko: "Istorija jugoslovenskog stripa I – do 1941. godine". Projekat Rastko. URL http://www.rastko.rs/strip/1/zupan-draginicic_1/mickey_1.html

¹⁹ Krulčić, Veljko, Hrvatski poslijeratni strip. Pula: Istarska naklada. 1984.

²⁰ Draginčić, Slavko i Zupan Zdravko: "Istorija jugoslovenskog stripa I – do 1941. godine". Projekat Rastko. URL http://www.rastko.rs/strip/1/zupan-draginicic_1/veseli-vandrokas_1.html

Dok je *Mickey strip* bio baziran u potpunosti na radovima domaćih autora, *Oko* je imalo tendenciju objavljivanja popularnih stranih izdanja. *Mickey strip – Oko* morao je pomiriti te različite politike unutar samih listova.

*Za razliku od dominantne zastupljenosti stranih autora u „Oku“, odnosno od isključivosti u oslanjanju na domaće snage kod „Mickey stripa“, novi tjednik već u prvom broju uspješno miri ova dva koncepta, počevši sa četiri domaća i tri inozemna ostvarenja.*²¹

Kao što je bio slučaj s većinom izdanja koja su tada izlazila, uključujući i same spojene listove, kvaliteta stripova i visoka razina profesionalnosti autora nažalost nisu se uspjeli nositi sa sve većim financijskim problemima te spasiti *Mickey strip – Oko* od konačnog gašenja. Nakon trideset brojeva i velikog broja nedovršenih stripova uredništvo se 3. svibnja 1940. oprostilo od publike sljedećim tekstom:

*Ovim brojem prestaje izlaziti ilustrirani tjednik „Mickey strip – Oko“. Na obustavu daljnjeg izlaženja našeg lista nagnale su nas ne samo okolnosti tehničke naravi, nego i uvjerenje da ovaj tip zabavnih novina ne odgovara više po svemu ukusu publike.*²²

²¹ Krulčić, Veljko, Hrvatski poslijeratni strip. Pula: Istarska naklada. 1984.

²² Draginčić, Slavko i Zupan Zdravko: *„Istorija jugoslovenskog stripa I – do 1941. godine“*. Projekat Rastko. URL http://www.rastko.rs/strip/1/zupan-draginicic_1/mickey-oko_1.html

5.2 STRIP TIJEKOM I NAKON II. SVJETSKOG RATA

Braća Neugebauer su 1941. godine željeli pokrenuti novu reviju stripam, no zbog tadašnjih političkih okolnosti bili su kategorički odbijeni.

Predočivši probni broj Zabavnika, uredništvo je u Odsjeku za tisak Glavnog ravnateljstva za promidžbu zatražilo dozvolu za izdavanje lista – no molba je odbijena. Iz razgovora s odgovornim službenicima dalo se razabrati da je novoj vlasti nepoćudna sama forma stripa, kao nešto što ne odgovara čistoći hrvatske kulture (što se posebno odnosilo na strip pustolovnog žanra).²³

Unatoč početnom neodobravanju Neugebaueri su 1943. uspjeli pokrenuti tjednik pod nazivom *Zabavnik* koji je izlazio pune dvije godine. *Zabavnik* je osim zbog kvalitete stripa zanimljiv i zbog toga što je dobar primjer kako je rat tiskarsku nakladu jer kako je ratno vrijeme odmicalo tako je broj stranica lista se smanjivao, a zbog inflacije cijena mu je strmoglavo rasla.²⁴

Drugi svjetski rat ostavio je velike utjecaj na hrvatski strip i njegove autore, Fuis je poginuo 1943. Bis se prestao baviti stripom, braća Neugebauer se nakon gašenja *Zabavnika* okreću animaciji, a jedino se Maurović u manjoj mjeri i dalje bavi stipom.

Strip je postao omražen za vrijeme komunističkog režima te su se tako na stranicama raznih časopisa pojavili izrazito kritički tekstovi koji su se negativno odrazili na strip nakladu te je tako došlo do četverogodišnje pauze gdje je strip prestao izlaziti. Strip se ponovno javio 1950. godine kada se oko humorističkog lista *Kerempuh* pojavila nova generacija autora.

²³ Aljinović, R. *Režimsko ne zabavniku*. Stripforum. 2011. URL: <http://www.stripforum.hr/leksikon/povijest-hr-stripa/od-1941-do-1945/rezimsko-ne-zabavniku/>

²⁴ Aljinović, R. *Zabavnik (1943. – 1945.)* Stripforum 2011. URL: <http://www.stripforum.hr/leksikon/magazin/zabavnik-1943-1945-44/>

5.3 DRUGA GENERACIJA

Nakon nepovoljnog stanja i nepovoljnog stava spram stripa nakon završetka Drugog svjetskog rata proteklo je gotovo cijelo desetljeće u njegovoj reaffirmaciji. Nakon nekoliko manje ili više uspješnih edicija na početku 50-ih, Vjesnik je 1954. pogodio „zlatnu žilu“ te na tržište izbacio, prema mišljenju većine povjesničara i teoretičara najznačajnije izdanje u povijesti hrvatskog stripa. *Plavi vjesnik* u povijesti hrvatskog stripa uvjerljivo drži titulu najcjenjenije ali i najdugovječnije publikacije na ovom području. Vrijeme izlaženja Plavog vjesnika mogli bismo nazvati zlatnim vremenom hrvatskog stripa.

Prvih godina izlaženja *Plavi vjesnik* nije pretjerano odudarao od prosjeka dotadašnjih izdanja, no 1959. napravljene su stanovite promjene u samom dizajnu časopisa. Velika vizualna promjena koja se pokazala kao hrabar i revolucionaran potez bila je postepeno uvođenje višebojnog (časopis je prvenstveno sadržavao samo plavu boju) tiska te kasnije upotreba bakrotiska. Mnogi hrvatski autori dobili su priliku vidjeti svoje kreacije u boji, no ono što je učvrstilo uspješnost Plavog vjesnika i osiguralo mu popularnost bio je uvozni strip Den Deri.²⁵

Den Deri nije bio jedini strani strip koji se našao stranicama *Plavog vjesnika*, već su se tu mogle čitati i s avanture Tarzana, Flasha Gordona, Asterixa i mnogih Disney-evih junaka. Plavi vjesnik, kako su ga popularno zvali također je posjedovao i određenu edukativnu funkciju, te je uz stripove bio objavljivan veliki broj kvalitetnih i raznovrsnih članaka koji su pokrivali sva ili gotova sva područja od povijesti preko filmskih priloga i umjetnosti i sporta. Uz obilje sadržaja, *Plavi vjesnik* je također njegovao i kvalitetnu komunikaciju s čitateljstvom.

Unatoč navedenim odlikama, najveća kvaliteta *Plavog vjesnika* leži u velikom korpusu hrvatskih autora, koji su ostavili neizbrisiv trag kako u stripu tako i u hrvatskoj kulturi uopće. Kreativna snaga koja ga je pokretala obilježila je Hrvatski strip te kvalitetom proizvedenog postavila visoke standarde za sve nadolazeće generacije autora stripa.

Razdoblje od 1960. do 1966. je zenit hrvatskog stvaralaštva stripa. U tom plodnom razdoblju *Plavi vjesnik* su sačinjavala čvrsta kreativna ekipa koja je u tih nepunih sedam godina stvorila impresivnu brojku između 130 do 180 cjelovitih stripova.

²⁵ eng. Dan Dare.

Andrija Maurović, Walter i Norbert Neugebauer bili su već poznati javnosti i možemo ih smatrati predstavnicima prve generacije, dok su Jules Radilović, Žarko Beker, Borivoj Dovniković, Vladimir Delač, Oto Reisinger i Zdenko Svirčić te, scenaristi: Marcel Čukli, Zvonimir Furtinger, Nenad Brixij, Rudi Aljinović i Mladen Bjažić mlada snaga hrvatskog stripa ili nazovimo druga generacija.

Slika 7. Štefekove pustolovine

Izvor:<http://www.stripforum.hr/leksikon/autori/reisinger-oto/>

Kao što svaka uzlazna putanja ima i svoj neizbježan silazak, tako je s vremenom i kvaliteta *Plavog vjesnika* polako slabila. Krajem 60-ih došlo je do stagnacije u strip produkciji. Uz braću Neugebauer i Julesa Radilovića, malotko se bavio stripom. Andrija Maurović pod teretom ranijeg boemskog života okreće samotnjaštvu, Reisinger se nastavlja prvenstveno baviti karikaturom a Dovniković se okreće animaciji.

Odlazak Nenada Brixija s mjesta glavnog urednika te odluke velikog broja autora da se okrenu prema drugim oblicima umjetnosti početak su zamiranja *Plavog vjesnika*. Određeni upitni urednički potezi, kao što je ukidanje popularnih serijala samo kako bi se stvorilo mjesta za novi strip te smanjivanje broja stripova i promjena Plavca iz tjednika u pop-rock časopis za mlade, s lošim rezultatima, dovodi do polaganog ali konačnog gašenja *Plavog vjesnika* 1973. godine.

U vremenu od vrhunca Plavca do pojave nove generacije hrvatskih stripaša prošlo je gotovo desetljeće koje je obilježeno zanemarivanjem domaćeg stvaralaštva. Niska cijena

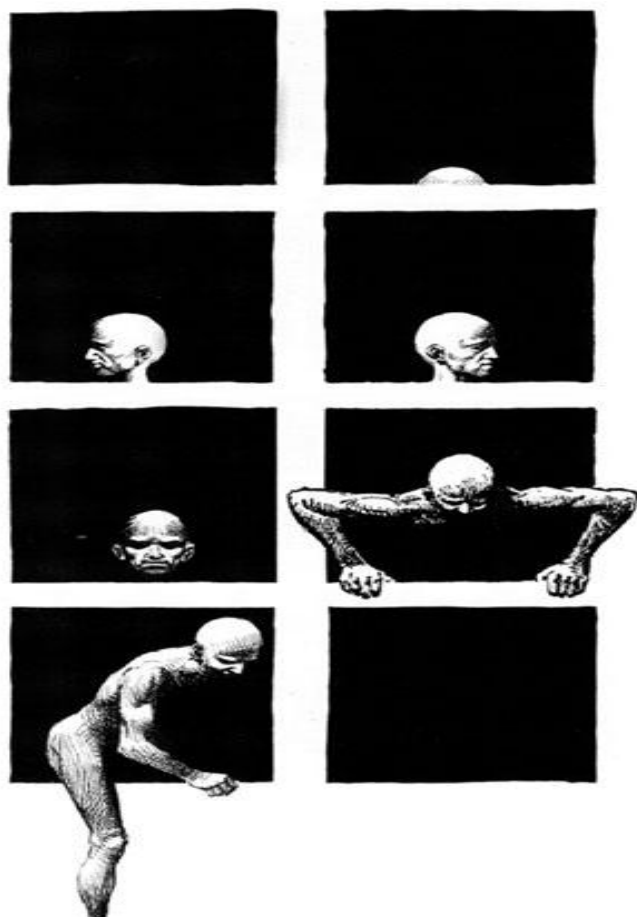
uvoznih stripova u potpunosti je učinila objavljivanje domaćih stripova ekonomski neisplativom djelatnošću. Tržište je bilo preplavljeno nekvalitetnim izdanjima što je u konačnici kulminiralo i uplitanjem države u kontroliranje tržišta uvođenjem kontroverznog poreza na šund.

Unatoč negativnom utjecaju koji je uvoz jeftinog i (uvjetno rečeno) lošeg s stripa imao na hrvatsko stvaralaštvo, ta djelatnost je također imala i nekoliko pozitivnih utjecaja. Prvi slučaj je objavljivanje talijanskog subverzivnog stripa Alan Ford, koji je na području Jugoslavije ostvario iznimnu popularnost. Britka satira koja je izvrsno spojila parodiranje tada popularnih žanrova poput špijunskih filmova i superherojskih stripova s političkom kritikom SAD-a kod domaće je publike postala predmet opsesije generacija i generacija sakupljača stripova sve do danas. Fenomen popularnosti Alana Forda na ovdašnjim prostora je tema istraživanja na temelju koje je moguće napraviti brojne disertacije, no za potrebe ovog rada zasad će ostati samo spomenuta.

Drugi i znatno važniji slučaj je izlaženje lista *Cak* koji je hrvatskoj publici predstavio nekolicinu remekdjela francusko-belgijskog stripa J.C. Mézièresa, stripove Hermanna Huppena, a možda najvažnije stripove Jeana Girauda-Moebiusa. U Francuskoj je strip dobivao na sve većoj umjetničkoj vrijednosti, što je nesumnjivo imalo utjecaja i na razvoj svijesti bitnosti stripa i na području Jugoslavije te je 1974. godine počeo je izlaziti beogradski *“Pegaz” – revija za istoriju i teoriju stripa i ostalih vizuelnih medija koji se izražavaju grafičkim putem*“ prvi stručni časopis koji se bavio tematikom stripa. Objavljivanje kvalitetnih stripova uvelike je utjecalo kako na čitalačku publiku tako i na stripa autore te polako ali sigurno stvorilo atmosferu u kojoj se mogla pojaviti nova generacija hrvatskih stripaša.

5.4 TREĆA GENERACIJA

Nekoliko godina nakon propasti *Plavog vjesnika* u kreativnom vakuumu koji je nastao gotovo potpunim zanemarivanjem domaćeg stripa i strip autora, dolazi do nove generacije strip autora. S obzirom na tadašnju situaciju, pojavila se želja za (ponovnom) reafirmacijom Hrvatskog stripa kao bitne umjetničke forme.

Slika 8. Izlaženje iz okvira tadašnjeg stripa

Izvor: <http://www.stripovi.com/index.asp?page=column-view&ColumnID=46>

Ono što je ipak daleko najzanimljivije kod pojave 'treće generacije', odnosno Novog kvadrata, je susret studentskog i omladinskog izdavaštva sa stripom - strip je po prvi put u svojoj povijesti bio oslobođen bilo kakvih komercijalnih uvjeta. Dok je privatno izdavaštvo prije Drugog svjetskog rata, pa čak i donekle nakon njega, mora(lo) itekako voditi računa o publici, tržištu i njihovim reakcijama, strip koji se pojavljivao na stranicama omladinskog i

*studentskog tiska bio je u određenom smislu blaženo nezainteresiran za konstruiranje svoje publike prema bilo kakvim zahtjevima tržišta.*²⁶

Iako je svaki od tih autora imao vlastiti, u potpunosti prepoznatljiv stil, neosporna je činjenica da su inspiraciju uvelike crpili iz novovalnog europskog stripa sedamdesetih, prvenstveno iz spomenutog francuskog časopisa *Metal Hurlant*. Najčešći oblik njihovog stripa bio je jedna tabla na kojoj su se mogle pronaći razne teme i žanrovi – preko karikatura s društvenim komentarom, parodija, umjetničkoga stripa ali bilo je tu i ambicioznijih radova od kojih bi se prvenstveno trebalo navesti Devlićev nikada dovršen *Macchu Picchu*.

Najslikovitiji ali ujedno i najpreciznije vrednovanje vizualne kvalitete stripova Novog kvadrata dao je u svome tekstu Darko Macan, koji je i sam autor stripa.

*[...] naravno da su stripovi Novog kvadrata bili i grafički maestralni i osvježenje unutar klasicističke tradicije hrvatskog stripa i da su njihovi autori, bez obzira na mlade godine, uspjeli direktnost dobrog rokenrola pretočiti u ubojite, pamtljive i, u neku ruku, jedinstvene table (čak i unutar svjetskog stripa).*²⁷

Nakon razilaženja Novog kvadrata, autori koji su sačinjavali tu grupu su se počeli razvijati u raznim smjerovima i umjetničkim formama.

*Ali na stranu to, činjenica ostaje da je, barem u Zagrebu, barem među studentima iz tih godinu-dvije svog postojanja, Novi kvadrat ostao referentna točka kolektivnog pamćenja, srazmjerno velik i srazmjerno bitan kulturni fenomen kojem su bili svjedoci te im je samim tim, kao i rock novog vala, postao bitniji, veći, važniji dio povijesti, dio uz kojeg su vezali preživjele ostatke svoje ondašnje energije, entuzijazma, snova i nada te ga pretočili u pozlaćenu uspomenu trenutka u kojem je sve bilo moguće.*²⁸

²⁶ Krešić, H. Hrvatski strip i strip u Hrvatskoj - 2. Dio. Booksa. 2007. URL <http://www.books.hr/kolumne/povijest-stripa/hrvatski-strip-i-strip-u-hrvatskoj-2-dio>

²⁷ Macan, D. Vampiri u Hrvata Fenomen Novog kvadrata. Jergović. 2011. URL: <http://www.jergovic.com/ajfelov-most/vampiri-u-hrvata>

²⁸ ibid

Izdanje koje je nakon stripova iz Poleta preuzelo baklju najkvalitetnije strip revije bio je požeški *Patak* kojeg je pokrenuo kvadratovac Krešimir Zimonić čija je ideja bila njegovanje hrvatskog autorskog stripa.

*Ono što je ključno to je da sam ja odlučio da to budu samo domaći stripovi i to premjerni. Tako da su tu i stariji ali i mlađi autori objavljivali, jel, svoje autorske radove nevezano za tržište i ono što su godinama željeli raditi drugi izdavači.*²⁹

Zimonić je još od 1984. pokrenuo Salon stripa u Vinkovcima te je jedan od osnivača i višegodišnji predsjednik Hrvatskog društva autora stripa, a prvi broj Patka izašao je 1986. U Patku su priliku objaviti svoje stripove dobio velik broj autora koji će kasnije postati neki od veličina hrvatskog stripa kao što su Dubravko Mataković i Danijel Žeželj.

U intervjuu za HRT-ovu emisiju Strip u Hrvatskoj Zimonić je rekao:

*„Patak se pojavio u trenutku kad se govorilo o krizi stripa a zapravo se, na ovim prostorima naravno, ali i općenito se radilo zapravo o propasti svih revija. Jednostavno osamdesetih je ta formula bila prevaziđena. Strip je u Americi ostao u sveščicama, u Europi prešao u albumsku formu, a revije su se gasile.“*³⁰

Unatoč takvoj nepovoljnom klimi, Patak je polučio ogroman uspjeh i dosegao prilično visoku nakladu - drugi je broj Patka prodan u 80.000 primjeraka, a u prvih četiri godine izašlo je 20 brojeva. Unatoč kvaliteti i velikom broju autora koji su doprinosili razvoju tog časopisa patak se nije uspio othrvati posvemašnjoj propasti koja je uslijedila s početkom Domovinskog rata. Od 1990. do 1995. u nepravilnom razmaku izašla su samo tri broja Patka da bi se sa 22. brojem revija u potpunosti ugasila. Posljednjih brojeva Patka i ostala (kratkotrajna) izdanja koja su se pojavila uvelike su se bavili ratnom tematikom.

²⁹Zimonić, K. (2015) Intervju. U: Strip u Hrvatskoj. HRT. 12. travnja 2015. URL: <http://www.hrt.hr/enz/strip-u-hrvatskoj/280087/>

³⁰ Ibid.

5.5 STRIP ZA VRIJEME DOMOVINSKOG RATA

Dva nova izdanja, Plavi zabavnik i Stari mačak, su se pojavila u ratnom razdoblju koja su svojim naslovom i vizualnim identitetom pokušala povratiti staru slavu nekadašnjih izdanja. Uz reprintove stripova braće Neugebauer i Maurovića, na stranicama su se i našla ostvarenja Radovana Devlića, Dubravka Matakovića i Igora Kordeja, a stripovi su žanrovski varirali od znanstvene fantastike do povijesnih. Žanr koji je prevladavao na stranicama tih izdanja bio je ratni strip koji je u većoj ili manje ozbiljnoj mjeri prikazivao priče s ratišta.

Nema sumnje da je analizirane stripove moguće vidjeti i kao propagandne uratke. Takva se propaganda pokušala prilagoditi ukusu i vrijednostima velikog dijela mladih. S druge strane, stripu je svojstveno da apsorbira i na sebi svojstven način probavlja informacije iz drugih medija, što svakako valja imati na umu pri analizi, a pogotovo analizi stripova publiciranih u doba rata.³¹

Slika 9. Mudraci (Štef Bartolić)

Izvor: http://www.stripforum.hr/wp-content/uploads/VLspe_mudraci.jpg

Strip Darka Macana i Edvina Biukovića *Grendel Tales: Devils and Deaths* jedno je do najvažnijih ostvarenja hrvatskih autora. Nastao u ratno vrijeme strip je bio stvaran a američku izdavačku kuću Dark Horse Comics. Macan i Biuković su inspiraciju vukli iz Domovinskog rata te su balkansku situaciju vješto uklopili u već postojeću sagu o Grendelu Matta Wagnera. Na stranicama Ponosa vragova³² bio je prikazan balkanski odsječak globalnog postapokaliptičnog rata kojeg su Macan i Biuković iskoristili za parabolu o strahotama koje su se događale na ovom području.

³¹ Matošević, A. Hrvatski strip 1990-ih: Etnološki aspekti.// Etnološka tribina 27-28, Vol. 34/35, 2004./2005., str. 77-89

³² Hrvatski prijevod stripa

Slika 10. Zagrebačka katedrala nakon apokalipse (Edvin Biuković)

Izvor: <http://www.fibra.hr/preview/grendelpreview.pdf>

Strip se pokazao kao vrlo uspješan i dobro prihvaćen, a Biuković je čak osvojio američku nagradu Russ Manning za najboljeg novog crtača. Važnost Grendela za hrvatski strip leži u tome što je njihov uspjeh utro put za ostale hrvatske autore. Igor Kordej, Esad Ribić i Goran Sudžuka su samo neki koji su ostvarili plodne međunarodne crtačke karijere.

6. OSNIVANJE ARHIVA

Zemlje u kojima postoji jaka stripovska tradicija prepoznale su potrebu za institucionaliziranjem stripa te tako u Belgiji postoji *Centre Belge de la bande dessinée* (Belgijski centar za strip) i u francuskom Angoulêmeu postoji *La Cité internationale de la bande dessinée et de l'image* (Međunarodni grad za strip i slikovnu umjetnost). U oba slučaja riječ je o centrima koji se bave promicanjem stripa kako na popularan tako i znanstveni način, priređuju festivale i predavanja, raspolažu opširnim knjižnicama i čitaonicama i predavaonicama te posjeduju dobro opskrbljene arhive u kojima čuvaju velike količine kako originalnih radova (CBBB – 7.000 tabli, a LCBD impozantnih 12.000 tabli) i periodičnih izdanja tako i privatne fondove raznih autora.

U Švedskoj postoji *Svenskt Seriearkiv* (Švedski arhiv), arhiv osnovan 2003. posvećen isključivo stripu koji djeluje u sklopu *Seriefrämjandet* (Švedsko udruženje stripa) koje je 2005. također osnovalo i *Seriecenter* (Centar za strip) u Malmöu.

Slika 11. Spremište arhiv stripa u Malmöu

Izvor: <http://serienytt.se/2010/05/07/svenskt-seriearkiv-sparar-allt/>

U Njemačkoj postoji ComFor – “Gesellschaft für Comicforschung” (Društvo za izučavanje stripa) koje se bavi znanstvenim istraživanjem stripa, u Škotskoj postoji The Scottish Centre for Comics Studies (SCCS) (Škotski Centar za stripovske studije) koji djeluje u sklopu Sveučilišta u Dundeeju te je tamo moguće i pohađati diplomski studij stripa. U SAD-u postoji velik broj organizacija i udruga od kojih treba samo spomenuti The

International Comic Arts Forum i Comics Studies Society, a gotovo svako veće sveučilište u SAD-u i Kanadi nudi mogućnost pohađanja kolegija iz stripa. Ono što je zajedničko svim tim udrugama je promoviranje i istraživanje stripa u svim njegovim oblicima s ciljem razvoja akademskog polja stripovskih studija te su definitivni dokaz o globalnom prepoznavanju stripa kao legitimne umjetničke forme.

Kao što je prikazano u povijesnom pregledu strip se u Hrvatskoj pojavio gotovo u isto vrijeme kad i u ostatku svijeta i njegova produkcija i popularnost nije nimalo zaostajala za američkim i europskim suvremenicima. S obzirom na tu dugogodišnju tradiciju nepostojanje institucije koja bi se bavila očuvanjem stripa je prava šteta. Shodno toj tezi u narednih nekoliko poglavlja razrađen je plan razvoja takve institucije u kojem su navedeni kulturno-društveni argumenti koji opravdavaju potrebu za takvom institucijom i okvirni financijski plan.

7. STRATEŠKI PLAN ARHIVA HRVATKOGA STRIPA ZA PERIOD 2017.-2020.

7.1. UVOD

U nastavku je izložen strateški plan razvoja Arhiva hrvatskoga stripa. U planu su opisani predviđeni prioriteti i glavni program kojim bi se Arhiv hrvatskoga stripa bavio u periodu od četiri godine. Strateški plan je potkrijepljen predviđenim financijskim planom. Svaki od strateških ciljeva je detaljno razrađen i potkrijepljen sekundarnim ciljevima te prikazuje smjer razvoja i poziciju u kulturnoj djelatnosti koju bi ta institucija trebala i mogla postići. Opisane su vizija i misija Arhiva te filozofija zapošljavanja.

7.2. O ARHIVU

Arhiv hrvatskoga stripa zamišljen je kao specijalizirani arhiv osnovan od strane Republike Hrvatske uz financiranje Ministarstva kulture te europskih fondova za razvoj kulture. Arhiv hrvatskoga stripa trebao bi biti javna ustanova osnovana sukladno Zakonu o ustanovama. Arhiv hrvatskoga stripa trebao bi biti osnovan kao javna ustanova koja obavlja arhivsku djelatnost kao javnu službu sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima te drugim zakonskim propisima.

7.3. NADLEŽNOST

AHS je nadležan za preuzimanje arhivske građe vezane uz strip na području cijele Republike Hrvatske, te vrši komunikaciju s imateljima izvan granica države ukoliko se pojavi mogućnost otkupa odgovarajućeg arhivskog gradiva. Gradivo koje preuzima mora biti stvoreno od strane hrvatskih autora izdano na području Republike Hrvatske ili stvoreno od strane hrvatskih autora i izdano izvan granica Republike Hrvatske bez obzira na vrijeme nastanka.

7.4. DJELATNOST

AHS otkupljivanjem ili donacijom prikuplja arhivsko gradivo koje je vezano uz strip. Opseg gradiva koje se prikuplja varira od stripa samog – izdanog u časopisu ili izdanog kao zasebno izdanje pa sve do građe koja u manjoj mjeri odgovara strip formi – poput programa i pozivnica festivala stripa i izložbi.

Kvalitetna komunikacija i suradnja s imateljima i potencijalnim donatorima gradiva je ključan element dobre akvizicijske politike. Tendencija AHS-a je suradnja s velikim brojem kolekcionara stripova, autora i udruga vezanih uz strip, kako bi se razvila razgranata mreža suradnika koji će moći pomoći AHS-u da prikupi i očuva što veću količinu građe.

Tim stručnjaka AHS-a prikupljeno gradivo sređuje, popisuje, čuva i objavljuje te ga daje na korištenje. Potrebno je voditi i stručni nadzor nad čuvanjem i odabiranjem arhivskoga gradiva izvan arhiva u slučaju da imatelj ne pristaje na predaju gradiva, te odrediti mjere zaštite.

Restauracija i konverzacija ključni su elementi u politici očuvanja arhivskoga gradiva, posebice u slučaju originalnih djela koja postoje u samo jednome primjerku. Cilj je sakupiti, koliko to financije omogućuju, što veći broj tih originalnih radova, te obaviti restauraciju sukladno oštećenosti te ih konzervirati. Takvo su gradivo samom svojom prirodom originalne table stripova. Ti unikatni crteži predstavljaju najvredniji dio stripovske arhivske građe, njihova je umjetnička vrijednost velika i potrebno je raditi na njihovoj zaštiti.

Uz osnovne djelatnosti AHS priređuje izložbe, predavanja te razne oblike kulturne djelatnosti radi povećanja zanimanja javnosti za strip i arhivsku djelatnost.

7.5. VIZIJA

Vizija Arhiva hrvatskoga stripa je izgraditi društvo u kojem je strip afirmiran kao legitimna umjetnička forma koja je ravnopravni dio hrvatske kulturne baštine, društvo koje cijeni strip u jednakoj mjeri kao i ostale vrste umjetnosti te ga prepoznaje kao kulturnu tekovinu, društvo u kojem je dosadašnje stvaralaštvo stripa valorizirano i općeprihvaćeno.

7.6. MISIJA

Misija Arhiva hrvatskoga stripa je dugoročno očuvanje nacionalne stripovske baštine kao jednog od bitnih elemenata hrvatske kulture. Pokazati važnost stripa za razvoj hrvatske, kako klasične tako i popularne kulture, te dovesti strip do njegovog prepoznavanja kao legitimnog povijesnog izvora. Razviti plodno tlo za nastanak grane stripovskih studija i osnovati instituciju koja bi mogla konkurirati stranim institucijama za očuvanje i razvoj devete umjetnosti.

7.7. CILJEVI

- Očuvanje gradiva
- Povećanje dostupnosti gradiva
- Razvoj arhivske službe u RH

CILJ 1. Očuvanje arhivskoga gradiva posvećenoga stripu

Glavni cilj Arhiva hrvatskoga stripa je očuvanje arhivskoga gradiva koje je u većoj ili manjoj mjeri vezano uz strip. Spomenuto gradivo odnosi se na širok raspon različitih oblika: od samog stripa do efemerne građe kao što su razglednice ili plakati uz jedini uvjet da je stvoreno od strane hrvatskih autora bez obzira na mjesto i vrijeme nastanka.

Posebni ciljevi:

1.1 Akvizicija i sređivanje gradiva

Razvojem kvalitetne komunikacije s imateljima građe unutar i izvan Hrvatske Arhiv hrvatskoga stripa nabavljat će potrebnu građu otkupom ili donacijom.

1.2 Opis gradiva

Preuzeto gradivo raspoređivat će se bilo bi raspoređeno u odgovarajuće fondove. Za svakog zasebnog autora stripa formirat će se zasebni fond.

1.3 Restauracija i konzervacija

Najveći problem jest neadekvatno čuvanje građe od strane imatelja. Građa se može pronaći zanemarena i oštećena vlagom te je potrebno provesti restauraciju. Proces restauracije je interdisciplinaran i zahtijeva skup različitih stručnih, znanstvenih i umjetničkih kompetencija. Nakon restauracije table se digitaliziraju, a originali se spremaju u odgovarajuće okolinske uvjete.

CILJ 2. Povećanje dostupnosti arhivskoga gradiva vezanoga uz strip

Arhiv hrvatskoga stripa korisnički je orijentiran te pruža *in situ* pristup gradivu sukladno pravu na uvid. Korisnici će u čitaonici imati na raspolaganju opširnu količinu gradiva koju mogu proučavati. Uz pomoć kvalitetnih obavijesnih arhivskih pomagala moći će se lako i brzo doći do željenih podataka.

Iz godine u godinu povećavat će se dostupnost podacima u elektroničkom obliku što za krajnji cilj ima razvoj digitalnog arhiva.

Drugi predviđeni projekt koji će biti ostvaren u kasnijoj fazi poslovanja je otvaranje posudbene knjižnice isključivo orijentirane na strip. U posudbenoj knjižnici korisnici će moći posuđivati izdanja u nakladi arhiva te pribavljena kupnjom ili suradnjom s nakladničkim kućama. Za pravo na korištenje knjižnice predviđena je članarina, a prihodi od članarine koristit će se za opremanje ponude knjižnice.

Posebni ciljevi:

1.1. Doprinijeti očuvanju stripa kao kulturne baštine

Arhiv će organizirati tematske izložbe, stručna predavanja, radionice i manifestacije na kojima će gostovali strani i domaći autori. Taj popratni program bit će primarno orijentiran na korisnike. Otvoreni pristup i atraktivan sadržaj privući će korisnike te tako povećati svjesnost javnosti i važnost stripa za nacionalnu kulturu.

1.2. Poticati izdavaštvo

U suradnji s izdavačkim kućama, autorima stripa te imateljima gradiva razvit će se kvalitetna nakladnička politika koja će omogućiti Arhivu hrvatskoga stripa da obogati ponudu stripa. Za razliku od ostalih izdavača koji objavljuju same stripove, nakladništvo arhiva će se zasnivati na izdavanju monografija pojedinih autora, knjiga o povijesti stripa, teorijskih knjiga i slično. Arhiv će poticati i mlade autore te im tako omogućiti priliku da njihova djela budu objavljena i očuvana.

CILJ 3. Razvoj arhivske službe u RH

Osnivanje svake nove institucije koja se bavi arhivskom djelatnošću kulturni je i društveni napredak Republike Hrvatske. Jedan od ciljeva Arhiva hrvatskoga stripa jest razvoj arhivske službe u Hrvatskoj. Moderan pristup razvijen za arhiv stripa obogatit će mrežu postojećih arhiva svježinom i inovativnošću. Kvalitetni edukacijski program te otvaranje prostora za obrazovanje novih generacija arhivskih stručnjaka osnažit će postojeću arhivsku službu.

Posebni ciljevi:

3.1 Preuzimati stripovsku građu kao pomoć ostalim kulturnim institucijama

Arhiv hrvatskoga stripa preuzet će većinu ili svu građu vezanu za strip koja se trenutno čuva u drugim arhivskim i kulturnim ustanovama, te tako prostorno i financijski rasteretiti ostale arhive, knjižnice i muzeje.

3.2 Održavati komunikaciju s ostalim ustanovama u kulturi

Profesionalna suradnja s raznim arhivskim i kulturnim institucijama jedno je od temeljnih načela Arhiva hrvatskoga stripa. Stalna komunikacija s ostalim arhivima na području Republike Hrvatske olakšat će akviziciju i dodatno ojačati sustav arhivske službu u RH.

Međunarodna komunikacija jest također važna stoga će se njegovati bilateralna suradnja kako sa stranim arhivima tako i s međunarodnim ustanovama za izučavanje stripa.

3.3 Omogućiti edukaciju za arhiviste, restauratore i knjižničare

Kvalitetnom edukacijskom i volonterskom politikom otvorit će se prostor za stručno osposobljavanje novog kvalitetnog kadra. U suradnji sa Sveučilištem u Zagrebu, Arhiv hrvatskoga stripa omogućit će i pohađanje stručne prakse za studente.

7.8. LJUDSKI RESURSI

Kako bi rad Arhiva mogao kvalitetno i nesmetano teći, potrebno je raspolagati stručnim i kvalitetnim osobljem. Filozofija zapošljavanja Arhiva hrvatskoga stripa temeljit će se na zapošljavanju visoko obrazovanih zaposlenika s kompetencijama iz područja arhivistike. Prednost novijih generacija diplomiranih stručnjaka informacijskih znanosti leži u tome što je većina njih interdisciplinarno educirana. Tako obrazovan kadar raspolaže znanjima koja prelaze same okvire arhivistike tj. višedisciplinarna su. Interdisciplinarno obrazovani zaposlenici mogu uvelike pomoći u razvoju ove ustanove svojim stajalištima i razumijevanjem problematike iz raznih perspektiva.

Uz stručne zaposlenike iz područja arhivistike, za normalan rad arhiva potrebna je određeni broj administrativnih djelatnika.

Prilikom zapošljavanja osoblja tražit će se vrhunske kvalitete u zaposlenika, ali istovremeno će se naglasak staviti na kreativno razmišljanju i osjećaju za zajedništvo kako bi arhiv mogao funkcionirati timski.

Formiranje ovakve institucije također otvara i mogućnosti za razna stručna osposobljavanja i obrazovanje kako zaposlenika i studenata, tako i volontera. Potrebu za pomoćnim osobljem uvelike je moguće zadovoljiti spomenutim djelatnostima, a Arhiv hrvatskoga stripa će uvelike poticati i razvijati te prakse.

Detaljna procjena osoblja potrebnog za rad i osnivanje vidljiva je u studiji opravdanosti u poglavlju 8.3.

7.9. OPREMA I PROSTOR

Za potrebe Arhiva hrvatskoga stripa potrebno je sagraditi novi prostor ili prenamijeniti postojeću građevinu. Prostor treba osigurati grad u kojem će se Arhiv hrvatskoga stripa osnovati ili država.³³

Novoosnovana institucija morat će raspolagati dovoljnim kapacitetom za smještaj i neometan rad svih stručnih djelatnika. Za sve zaposlene morat će biti osigurane prostorije za rad koje zadovoljavaju optimalne radne uvjete. Potrebno je osigurati prostorije za preuzimanje gradiva i njegovu tehničku obradu sukladno potrebama koje zahtjeva gradivo. Uz ranije navedene prostorije, obavezne su i prostorije za čišćenje i isprašivanje gradiva, te prostorija za fizičko sređivanje gradiva, koje trebaju biti prilagođene i opremljene tako da omogućuju maksimalnu radnu iskoristivost. Spremište gradiva mora odgovarati najnovijim europskim i svjetskim standardima. Za upravu i administrativno osoblje također trebaju biti osigurani potrebni prostori. Potrebno je osigurati čitaonicu i knjižnicu, a također i pisarnicu odnosno prostoriju za prijam stranaka. Potrebno je osigurati i prostor za restauraciju gradiva.

Oprema koju je potrebno osigurati su arhivski ladičari, police i ormari zatim uredski namještaj i namještaj za čitaonicu te razni uredski materijal. Ključna je i oprema restauraciju, vitrine za izložbeni prostor te računalna oprema.

Detaljna procjena potrebne opreme i prostora potrebnih za osnivanje i vidljiva je u studiji opravdanosti Arhiva hrvatskog stripa u poglavlju 8.2.

³³ S obzirom da je osiguranje prostora kompleksan financijski proces, te da je teško predvidjeti troškove, za potrebe ovog rada poći će se od pretpostavke da je prostor osiguran.

7.10. FINANCIJE

Novčana sredstva za osnivanje i početak rada Arhiva osiguravaju se u državnom proračunu u iznosu od 780.000,00 kuna. Sredstva za redovan rad i opremu Arhiva osiguravaju se u državnom proračunu putem Ministarstva kulture. Sredstva za obavljanje djelatnosti Arhiv može pribaviti i iz vlastite djelatnosti, darovanjima, sponzorstvima i na drugi način u skladu sa nadležnim Zakonom. Ako u obavljanju svoje djelatnosti Arhiv ostvari viškove sredstava, ona se mogu upotrijebiti isključivo za obavljanje djelatnosti i razvoj Arhiva.

Iznos rashoda za zaposlene koji je potreban za godinu poslovanja izračunat je prema portalu <http://trzisterada.hzz.hr>. Pri izračunu korišteni su podaci o prosječnim plaćama arhivista, poslovnih tajnika i knjigovođa u Republici Hrvatskoj za plaće svih zaposlenika u državnom proračunu treba osigurati oko 1.187.502,00 kn godišnje.

Tekući izdaci za poslovanje arhiva u periodu od 2017. do 2020. godine procjenjuju se na oko dva milijuna kuna godišnje.

S obzirom da se predviđa postepeno zapošljavanje novih djelatnika, a djelatnost Arhiva širi ovisno o dinamici uređenja prostorija u objektu koji mu je namijenjen, ova sredstva neće biti potrebno u punom iznosu osigurati odmah po osnivanju.

- Za 2017. godinu predviđeno je osnivanje institucije i pribavljanje opreme, zapošljavanje i razvoj politike arhiva
- Za 2018. predviđa se zapošljavanje dodatnog zaposlenika koji će provoditi kontrolu nad gradivom koje se nalazi izvan Arhiva,
- predviđeno je nabavljanje vozila koje će služiti za kontrolu gradiva koje se nalazi izvan arhiva,
- vozilo treba biti unutar cjenovnog ranga od 100.000,00 kn.
- odgovarajuće vozilo treba biti dostavnog tipa.

- Za 2019. predviđa se pokretanje projekt digitalizacije gradiva
- Pri inicijalnom osnivanju je predviđena kupnja naprednih skenera koji mogu obavljati digitalizaciju brzo, kvalitetno i bez oštećenja građe
- skeneri bi trebali biti unutar cjenovnog ranga od 75.000,00 kn.
- za 2020. nisu predviđene znatnije promjene u radu arhiva
- razvoj za 2020. Bit će pod direktnim utjecajem poslovanja arhiva ranijih godina,
- ovisno o ostvarenom profitu razvijat će se dodatne djelatnosti te procijeniti potreba zapošljavanja novih djelatnika.

Za navedeni period predviđena je i suradnja s međunarodnim arhivističkim institucijama kao što su ICARUS – Međunarodni centar za arhivska istraživanja i ICA – međunarodno arhivsko vijeće, koje bi olakšale razvoj i pokretanje projekata temeljenih na europskim fondovima. Trenutno je na snazi program Europske unije *Kreativna Europa* vrijedan 1,46 milijardi eura. ICARUS trenutno razvija projekt u kojem sudjeluje 17 institucija iz 12 europskih država pod nazivom *co:op* koji je financiran iz programa *Kreativna Europa*. *Co:op* je samo jedan od sličnih projekata u koje bi se Arhiv hrvatskoga stripa mogao uključiti te ostvariti znatnu financijsku pomoć iz EU fondova.

Tablica 1. Prosječna plaća arhivista u RH

ARHIVIST		
Bruto 1		7.944,18
I. stup mirovinskog osiguranja	15,00%	1.191,63
II. stup mirovinskog osiguranja	5,00%	397,21
Ukupno doprinosi iz bruta	20,00%	1.588,84
Ukupna olakšica		2.600,00
Oporezivi dohodak		3.755,35
Ukupni porez		652,84
Ukupni prirez	18,00%	117,51
Ukupni porez i prirez		770,35
Bruto 2		9.310,58
Doprinos za zdravstveno osiguranje	15,00%	1.191,63
Doprinosi na plaću za Zapošljavanje	1,70%	135,05
Doprinosi na plaću u slučaju ozljede na radu	0,50%	39,72
Ukupno doprinosi na bruto		1.366,40
Neto plaća		5.585,00

Tablica 2. Prosječna plaća administrativnih djelatnika u RH

ADMINISTRATIVNI DJELATNICI		
Bruto 1		6.469,01
I. stup mirovinskog osiguranja	15,00%	970,35
II. stup mirovinskog osiguranja	5,00%	323,45
Ukupno doprinosi iz bruta	20,00%	1.293,80
Ukupna olakšica		2.600,00
Oporezivi dohodak		2.575,21
Ukupni porez		357,80
Ukupni prirez	18,00%	64,40
Ukupni porez i prirez		422,21
Bruto 2		7.581,68
Doprinos za zdravstveno osiguranje	15,00%	970,35
Doprinosi na plaću za Zapošljavanje	1,70%	109,97
Doprinosi na plaću u slučaju ozljede na radu	0,50%	32,35
Ukupno doprinosi na bruto		1.112,67
Neto plaća		4.753,00

Tablica 3.- PREDVIĐENE FINANCIJE za 2017. godinu

Vrsta troška:	Iznos:
POTROŠNI MATERIJAL	12.000,00 kn
POŠTANSKE USLUGE	12.000,00 kn
BANKOVNE USLUGE	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE SKENERA	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE UREDSKE OPREME	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE RAČUNALNE OPREME I PROGRAMA	18.000,00 kn
UREDSKI MATERIJAL	48.000,00 kn
RAČUNALNE USLUGE	75.000,00 kn
BUDŽET ZA OTKUP GRADIVA	100.000,00 kn
ORGANIZACIJA PREDAVANJA I RADIONICA	100.000,00 kn
REŽIJSKI TROŠKOVI	288.000,00 kn
RASHODI ZA ZAPOSLENIKE	1.075.776,00 kn
SERVERSKE USLUGE	45.000,00 kn
BUDŽET:	1.809.776,00 kn

Tablica 4.- PREDVIĐENE FINANCIJE za 2018. godinu

Vrsta troška:	Iznos:
POTROŠNI MATERIJAL	12.000,00 kn
POŠTANSKE USLUGE	12.000,00 kn
BANKOVNE USLUGE	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE SKENERA	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE UREDSKE OPREME	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE RAČUNALNE OPREME I PROGRAMA	18.000,00 kn
ODRŽAVANJE VOZILA + GORIVO	36.000,00 kn
UREDSKI MATERIJAL	48.000,00 kn
RAČUNALNE USLUGE	75.000,00 kn
BUDŽET ZA OTKUP GRADIVA	100.000,00 kn
VOZILO	100.000,00 kn
ORGANIZACIJA PREDAVANJA I RADIONICA	100.000,00 kn
REŽIJSKI TROŠKOVI	288.000,00 kn
RASHODI ZA ZAPOSLENIKE	1.187.502,00 kn
SERVERSKE USLUGE	45.000,00 kn
BUDŽET:	2.057.502,00 kn

Tablica 5.- PREDVIĐENE FINACIJE za 2019. godinu

Vrsta troška:	Iznos:
POTROŠNI MATERIJAL	12.000,00 kn
POŠTANSKE USLUGE	12.000,00 kn
BANKOVNE USLUGE	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE SKENERA	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE UREDSKE OPREME	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE RAČUNALNE OPREME I PROGRAMA	18.000,00 kn
ODRŽAVANJE VOZILA + GORIVO	36.000,00 kn
UREDSKI MATERIJAL	48.000,00 kn
RAČUNALNE USLUGE	75.000,00 kn
BUDŽET ZA OTKUP GRADIVA	100.000,00 kn
ORGANIZACIJA PREDAVANJA I RADIONICA	100.000,00 kn
REŽIJSKI TROŠKOVI	288.000,00 kn
RASHODI ZA ZAPOSLENIKE	1.187.502,00 kn
SERVERSKE USLUGE	45.000,00 kn
BUDŽET:	1.957.502,00 kn

Tablica 6. - PREDVIĐENE FINACIJE za 2020. godinu

Vrsta troška:	Iznos:
POTROŠNI MATERIJAL	12.000,00 kn
POŠTANSKE USLUGE	12.000,00 kn
BANKOVNE USLUGE	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE SKENERA	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE UREDSKE OPREME	12.000,00 kn
ODRŽAVANJE RAČUNALNE OPREME I PROGRAMA	18.000,00 kn
ODRŽAVANJE VOZILA + GORIVO	36.000,00 kn
UREDSKI MATERIJAL	48.000,00 kn
RAČUNALNE USLUGE	75.000,00 kn
BUDŽET ZA OTKUP GRADIVA	100.000,00 kn
ORGANIZACIJA PREDAVANJA I RADIONICA	100.000,00 kn
REŽIJSKI TROŠKOVI	288.000,00 kn
RASHODI ZA ZAPOSLENIKE	1.187.502,00 kn
SERVERSKE USLUGE	45.000,00 kn
BUDŽET:	1.957.502,00 kn

8. STUDIJA OPRAVDANOSTI

Sukladno Stavku 1. Članka 22. PRAVILNIKA O UVJETIMA SMJEŠTAJA, OPREME, ZAŠTITE I OBRADJE ARHIVSKOG GRADIVA, BROJU I STRUKTURI STRUČNOG OSOBLJA ARHIVA (Narodne novine, br. 65/2004.) ovdje se donosi studija opravdanosti osnivanja Arhiva hrvatskoga stripa.

8.1. Utvrditi izvor, vrstu i količinu gradiva koje će se pohraniti u arhiv, te dinamiku preuzimanja.

Arhiv hrvatskoga stripa preuzimat će gradivo koje je u formi stripa ili je usko vezano uz strip – scenariji, časopisi, fanzini, originalni crteži te efemerna građa. Gradivo koje će zahvaćati mora biti stvoreno od strane hrvatskih autora i izdano na području Republike Hrvatske ili stvoreno od strane hrvatskih autora i izdano izvan granica Republike Hrvatske u oba slučaja bez obzira na vrijeme nastanka. Gradivo će se pribavljati otkupom financiranim iz proračuna arhiva te donacijama u suradnji s imateljima gradiva. Prvenstveno će naglasak biti na komunikaciji s autorima stripova ili obiteljima autora, te kolekcionarima stripova i izdavačima.

8.2. Izraditi procjenu potrebnoga spremišnog, radnog i korisničkog prostora i pripadajuće opreme.

Za kvalitetan rad potrebno je osigurati četiri prostorije za korisnike. Knjižnicu i čitaonicu, prostor za prijam gostiju koja bi ujedno služio za registraciju te savjetovanje korisnika te za garderobu, te izložbeni prostor.

Uz spremište arhivskog gradiva, koje bi trebalo minimalno trebalo obuhvaćati 50% ukupne površine arhiva, treba biti osigurana barem jedna prostorija za preuzimanje gradiva i tehničku obradu gradiva prilikom preuzimanja, jedna prostorija za čišćenje i isprašivanje gradiva, te jedna prostorija za fizičko sređivanje gradiva.

Potrebno je osigurati prostor za restauraciju te prostor za rad stručnih djelatnika, zatim pisarnicu, pismohranu i spremište potrošnog materijala. Ured ravnatelja treba bi biti odvojena soba ili u kombinaciji s prostorom za upravu, te prostor za administrativno osoblje. Uz obavezni sanitarni čvor to iznosi 16 potrebnih prostorija.

Kako bi se mogla obavljati kvalitetna arhivska i restauratorska djelatnost potrebna je i kvalitetna oprema. Oprema treba biti financirana iz proračuna i potrebno ju je osigurati po

osnivanju institucije. Oprema treba biti pribavljena postupkom javne nabave sukladno Članku 32. Zakona o javnoj nabavi.

- Potrebno je osigurati deset računala sukladno broju zaposlenih. Za potrebe digitalizacije ili kao pomoć u restauraciji potrebno je jedno snažnije računalo višeg cjenovnog ranga te skener visoke kvalitete.
- Za potrebe restauracije potrebni su niskotlačni stol i svjetlosni stol, ultrazvučni raspršivač pare s regulatorom te razni manji dijelovi opreme kao što su hvataljke za papir, pincete s LED rasvjetom te kosti za savijanje. Potrebna je i zaštita za djelatnike u vidu kuti, rukavica i zaštitnih naočala.
- Za pohranu same građe potrebno je osigurati barem sedam ladičara za pohranu građe velikog formata, pet arhivskih ormara i police.
- Za izložbeni prostor potrebni su zidni izložbeni okviri ili neki oblik sličnog izložbenog namještaja. Početni broj izložbene opreme je pet komada.
- Za čitaonicu je predviđen osnovni broj od 20 sjedećih mjesta te prikladan broj stolova i stolica. Broj potrebnih polica za knjižnicu ovisi o dimenzijama prostora.
- Svaki ured i poslovni prostor treba biti opskrbljen potrebnim uredskim namještajem u vidu radnih stolova i stolica, te je potrebno osigurati odgovarajući uredski materijal.
- Sanitarni čvor potrebno je osigurati potrebnim potrošnim materijalom.

8.3. Utvrditi broj i strukturu potrebnoga stručnog, administrativnog i pomoćnog osoblja.

Sukladno obavezama, za početni rad potrebno je osigurati 10 stručnih djelatnika od kojih je:

- Potreban jedan zaposlenik za funkciju ravnatelja koji ujedno vodi akvizicijsku politiku arhiva,
- Dvoje zaposlenih potrebno je za obavljanje poslova preuzimanja, sređivanja i obrade gradiva i za obavljanje poslova na zaštiti gradiva u arhivu,
- Jedan zaposleni koji provodi komunikaciju s vanjskim suradnicima vezanim za restauratorske i konzervatorske poslove te dokumentacijsko-informacijske poslove,
- Za obavljanje restauratorskih ih konzervatorskih poslova potrebno je jedan stručni zaposlenik,
- Za potrebe digitalizacije potrebna su dva zaposlenika – jedan koji bi vršio obavljao poslove skeniranja i jedna osoba koja za obradu digitaliziranog gradiva
- Za rad u čitaonici i knjižnici u kojima bi se arhivsko gradivo i knjižna građa davali na korištenje potreban je jedan zaposleni za rad s korisnicima i dežurstvo,
- Za administrativne poslove potrebno je dvoje zaposlenih – tajnik arhiva i knjigovođa,
- Ovisno o pokazanom interesu i prema potrebi, moguće je zaposliti i pomoćno osoblje u vidu volontera, praktikanata ili stažista.

8.4. Izraditi procjenu sredstava za osnivanje arhiva.

Tablica 7. - Troškovi osnivanja i inicijalnog opremanja Arhiva

Vrsta troška:	Iznos:
GRAFIČKE USLUGE	45.000,00 kn
OVLAŽIVAČI	10.000,00 kn
OPREMA ZA ČITAONICU	50.000,00 kn
POLICE	50.000,00 kn
RAČUNALNA OPREMA	100.000,00 kn
ORMARI + OPREMA	40.000,00 kn
VITRINE	100.000,00 kn
UREDSKI NAMJEŠTAJ	70.000,00 kn
LADIČARI	105.000,00 kn
OPREMA ZA RESTAURACIJU	110.000,00 kn
SKENERI	75.000,00 kn
UREDSKA OPREMA	25.000,00 kn
BUDŽET:	780.000,00 kn

Ukupni iznos koji je potreban za osnivanje arhiva i inicijalno opremanje iznosi 780.000,00 kn. Pri izradi proračuna u obzir je uzeta oprema koja je potrebna za opremanje radnih prostora. Prilikom procjene troškova opremanja uzeti su u obzir trenutni trendovi u arhivističkoj opremi i to prvenstveno iz višeg cjenovnog ranga kako bi se arhiv u početku osigurao kvalitetnom opremom te tako smanjio potrebu za velikim ulaganjima u narednim godinama poslovanja.

Budžet potreban za inicijalnu akviziciju arhivskoga gradiva i korištenje vanjskih usluga vidljiv je u financijskom planu za 2017. godinu u poglavlju 7.

8.5. Utvrditi izvor sredstava za osiguranje potrebnog prostora, opreme i osoblja, te trajni izvor sredstava za rad arhiva.

Arhiv hrvatskoga stripa financiran je od strane Republike Hrvatske uz mogućnost dodatnog financiranja putem EU fondova za razvoj kulture. Mogućnost suradnje s donatorima se ne priječi kao niti suradnja s proizvođačima i distributerima opreme koji su zainteresirani za sponzorstvo.

8.6. SWOT ANALIZA

Kao dodatna potvrda opravdanosti priložena je i SWOT analiza razvoja potencijalne institucije. SWOT analiza je instrument čiji je rezultat kreiranje strategije uzevši u razmatranje vanjske (mogućnosti, prijetnje) i unutarnje (prednosti, mane)³⁴ čimbenike.

PREDNOSTI

- Motiviranost osoblja zbog interesa za stripom i razvoja struke
- Mladi arhivisti upućeni u nove trendove arhivističke struke
- Visoka stručna sprema zaposlenika
- Mogućnost formiranja specijalista u području stripa
- Interdisciplinarno (dvopredmetno) obrazovanje omogućuje veću osposobljenost zaposlenih
- Veća osposobljenost zaposlenih omogućuje kvalitetniji rad uz manji budžet zbog interdisciplinarnog obrazovanja
- Jedinstvenost ustanove na razini RH

MANE

- Potencijalan manjak iskustva zaposlenih
- Potencijalan manjak prostora i opreme

³⁴ S - *Strengths* = prednosti, W - *Weaknesses* = mane, O - *opportunities* = mogućnosti, T - *Threats* = prijetnje

MOGUĆNOSTI

- Ulazak u EU omogućuje lakše financiranje putem nepovratnih fondova
- Povećani interes za kulturnu baštinu uzrokovan razvojem društvene svijesti o važnosti kulturnog identiteta
- Velik broj arhivskoga gradiva utječe na količinu posla, što rezultira potrebom za zaposlenicima
- Velika mogućnost lako dostupnog kadra potpomognut stručnim osposobljavanjem
- Veliki prostor za razvoj interesa javnosti za strip

PRIJETNJE

- Potencijalno mali interes javnosti za strip
- Nepovoljne političke i gospodarske okolnosti mogu za neko vrijeme onemogućiti osnivanje i financiranje

ZAKLJUČAK SWOT ANALIZE

Problemi s kojima se institucija ovog tipa može susresti proizlaze prvenstveno iz malog interesa javnosti za vrstu građe koju planira očuvati i mogućeg neiskustva osoblja. Te probleme, iako potencijalno mogu predstavljati veliku prijetnju, moguće je izbjeći motiviranjem i dodatnim ulaganjem u djelatnike kako bi im se omogućilo stjecanje iskustva u struci. Velika količina gradiva povlači za sobom i veliku količinu posla i potrebu za zaposlenicima te otvaranje određenog broja radnih mjesta. To također pogoduje i zapošljavanju visoko obrazovanog iskusnog osoblja koje možda zbog trenutnih nepogodnih ekonomskih uvjeta nije u mogućnosti raditi u struci.

Interes javnosti moguće je povećati davanjem legitimiteta stripu te kroz sami rad arhiva i podizanjem svijesti javnosti o važnosti kulturnog identiteta koji je u trenutnom paneuropskom okruženju posebno relevantan.

Problemi financiranja kako opreme i prostora tako i zaposlenika postoji, no problem financiranja implicitan je poslovanju većine institucija. Trenutna situacija financiranja ovakve institucije nije nikada izgledala bolje, prvenstveno zbog članstva Republike Hrvatske u

Europskoj uniji što otvara velike mogućnosti dodatnog financiranja iz europskih fondova za kulturu.

9. UREDBA O OSNIVANJU

Prijedlog teksta uredbe o osnivanju:

Na temelju članka 39. stavak 2. i članka 49. stavak 1. Zakona o arhivskom gradivu i arhivima (Narodne novine, br. 105/97 i 64/00) i članka 12. stavak 2. Zakona o ustanovama (Narodne novine, br. 76/93, 29/97 i 47/99), Vlada Republike Hrvatske donosi

UREDBU

o osnivanju Arhiva hrvatskoga stripa

I. OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Ovom Uredbom osniva se javna ustanova Arhiv hrvatskoga stripa (u daljnjem tekstu: Arhiv) kao specijalizirani arhiv koji obavlja arhivsku službu na teritoriju Republike Hrvatske.

Članak 2.

Osnivač Arhiva je Republike Hrvatska, a osnivačka prava u njezino ime obavlja Ministarstvo kulture.

II. NAZIV, SJEDIŠTE I DJELATNOST USTANOVE

Članak 3.

Naziv Arhiva je: Arhiv hrvatskoga stripa

Sjedište Arhiva je: u Republici Hrvatskoj

Članak 4.

Arhiv se ustrojava i obavlja arhivsku djelatnost sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima i drugim propisima iz područja arhivske djelatnosti.

Arhiv provodi sljedeće djelatnosti:

- provodi mjere zaštite arhivskoga gradiva u arhivu i brine za njegovu sigurnost
- sređuje, propisuje i objavljuje arhivsko gradivo vezano za strip, te ga daje na korištenje
- obavlja stručni nadzor nad čuvanjem i odabiranjem arhivskoga gradiva koje se nalazi izvan arhiva i određuje mjere njegove zaštite
- preuzima javno arhivsko gradivo vezano za strip
- prikuplja privatno arhivsko gradivo vezano za strip otkupom, poklonom ili pohranom
- obavlja sigurnosno i zaštitno snimanje arhivskoga gradiva, te restauratorske i konzervatorske poslove u svezi s arhivskim gradivom,
- daje podatke, izvatke iz dokumenata i ovjerovljene prijepise na zahtjev korisnika
- izrađuje i objavljuje obavijesna pomagala za pojedine arhivske fondove i zbirke
- organizira predavanja, tečajeve i druge oblike stručnog osposobljavanja i usavršavanja arhivskog osoblja
- priređuje izložbe, predavanja i provodi druge oblike kulturne djelatnosti radi poticanja zanimanja za arhivsko gradivo i arhivsku djelatnost
- surađuje i s drugim ustanovama kulture, znanstvenim i srodnim ustanovama dokumentacijske i informacijske službe radi unapređenja arhivske djelatnosti i znanstvenoga rada u području arhivistike, pomoćnih povijesnih te informacijskih i komunikacijskih znanosti

III. TIJELA USTANOVE

Članak 4.

Arhivom upravlja ravnatelj.

Iznimno se za ravnatelja arhiva može imenovati osoba koja nije položila stručni ispit iz arhivske struke, ako se na temelju dosadašnjeg rada može očekivati da će s uspjehom voditi arhiv i uz obvezu polaganja stručnog ispita u roku od dvije godine od dana imenovanja.

Do imenovanja ravnatelja Arhiv vodi privremeni ravnatelj. Privremeni ravnatelj obaviti će pripreme za početak rada Arhiva, a posebno pribaviti potrebne dozvole za početak rada, te podnijeti prijavu za upis u sudski registar. Privremenog ravnatelja imenovat će ministar kulture.

Članak 5.

Arhiv ima stručno vijeće.

Stručno vijeće Arhiva raspravlja o svim stručnim pitanjima rada Arhiva te obavlja i druge stručne poslove sukladno sa Zakonom i statutom Arhiva.

Članak 6.

Prostor za rad Arhiva kao i potreban spremišni prostor za trajno obavljanje arhivske djelatnosti nalazi se u Republici Hrvatskoj. Digitalizirano i digitalno arhivsko gradivo, kao i sve sigurnosne kopije, također se nalazi na teritoriju Republike Hrvatske.

IV. FINACIJE

Članak 7.

Novčana sredstva za osnivanje i početak rada Arhiva osiguravaju se u državnom proračunu u iznosu od 780.000,00 kuna. Sredstva za redovan rad i opremu Arhiva osiguravaju se u državnom proračunu putem Ministarstva kulture.

Sredstva za obavljanje djelatnosti Arhiv može pribaviti i iz vlastite djelatnosti, darovanjima, sponzorstvima i na drugi način u skladu sa Zakonom.

Ako u obavljanju svoje djelatnosti Arhiv ostvari viškove sredstava, ona se mogu upotrijebiti isključivo za obavljanje djelatnosti i razvoj Arhiva.

Članak 8.

Arhiv kao samostalna pravna osoba u pravnom prometu istupa u svoje ime i za svoj račun, te za svoje obveze odgovara svim sredstvima kojima raspolaže, a osnivač Arhiva solidarno i neograničeno odgovara za sve njegove obveze.

Članak 9.

Statutom Arhiva uređuje se ustrojstvo i način rada, upravljanje, način odlučivanja, programiranje rada i druga pitanja od značenja za obavljanje djelatnosti i poslovanje Arhiva, u skladu sa zakonom.

Ravnatelj je dužan donijeti statut u roku od tri mjeseca od dana upisa javne ustanove u sudski registar.

Članak 10.

Ova Uredba stupa na snagu osmog dana od objave u Narodnim novinama.

V. OBRAZLOŽENJE

Zakonska osnova za donošenje ove Uredbe je članak 49. stavak 1, a u svezi s člankom 39. stavak 2. Zakona o arhivskom gradivu i arhivima (Narodne novine, br. 105/97 i 64/00), te članak 12. stavak 2. Zakona o ustanovama (Narodne novine, br. 76/93, 29/97 i 47/99), kojima je propisano da se arhivska služba obavlja kao javna služba obvezno na čitavom području Republike Hrvatske, a da područne državne arhive kao javne ustanove osniva Republika Hrvatska. Prema navedenom članku Zakona o ustanovama Republika Hrvatska ustanovu može osnovati zakonom ili uredbom Vlade, što se u ovom slučaju smatra primjerenijim s obzirom na to da je djelatnost državnih arhiva uređena Zakonom o arhivskom gradivu i arhivima i propisima koji su doneseni na temelju ovoga zakona.

Člankom 1. Republika Hrvatska osniva javnu ustanovu Arhiv hrvatskoga stripa.

Člankom 2. utvrđuje se da je osnivač Arhiva Republika Hrvatska, što je sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima.

Člankom 3. utvrđuje se da Arhiv obavlja arhivsku djelatnost sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima i drugim propisima iz područja arhivske djelatnosti.

Člankom 4. utvrđuje se da Arhivom upravlja ravnatelj. Do imenovanja ravnatelja Arhiv vodi privremeni ravnatelj. Iznimno se za ravnatelja arhiva može imenovati osoba koja nije položila stručni ispit iz arhivske struke. Privremenog ravnatelja imenovat će ministar kulture.

Člankom 5. utvrđuje se da Arhiv ima stručno vijeće koje odlučuje o svim stručnim pitanjima rada Arhiva te obavlja i druge stručne poslove sukladno sa Zakonom i statutom Arhiva.

Člankom 6. utvrđuje se da se prostor za rad Arhiva, spremišni prostor za trajno obavljanje arhivske djelatnosti, pohranjeno digitalizirano i digitalno gradivo kao i njegove sigurnosne kopije nalaze na teritoriju Republike Hrvatske.

Člankom 7. utvrđuje se da se sredstva za osnivanje Arhiva osiguravaju državnim proračunom, a sredstva za redovan rad i opremu Arhiva osiguravaju u državnim proračunu putem Ministarstva kulture.

Člankom 8. utvrđuje se da Arhiv kao samostalna pravna osoba u pravnom prometu istupa u svoje ime i za svoj račun.

Člankom 9. uređuju se ustrojstvo i način rada, upravljanje, način odlučivanja, programiranje rada i druga pitanja od značenja za obavljanje djelatnosti i poslovanje Arhiva, u skladu sa zakonom.

Člankom 10. kao završnom odredbom određuje se stupanje na snagu ove Uredbe osmoga dana od dana objave u Narodnim novinama.

10. RASPRAVA

Nakon opširnog povijesnog pregleda i detaljno razrađenog strateškog plana lakše će biti odgovoriti na ključna pitanja koja se nameću u glavnoj raspravi ovog rada: *Zašto očuvati strip?* i *Zašto osnovati arhiv stripa?*

Odgovor na prvo pitanje djelomično leži u službenoj definiciji arhivskoga gradiva koja ga definira kao „*zapise koji su od trajnog značenja za kulturu i povijest*“³⁵, a strip to sigurno jest. U stoljeću svog postojanja strip je imao raznovrsnu ulogu u društvu. Pojavio se u isto vrijeme kada i film te stekao gotovo jednaku popularnost no nikada nije dosegao jednaku razinu prihvaćanja kao samostalna umjetnost. Problem neprihvaćanja stripa leži u nekoliko razloga: strip se smatra hibridnom umjetnošću te stoga ne predstavlja originalnu ili čistu umjetnost poput slikarstva, zamjera mu se povezanost s masovnim medijima, popularnost i trivijalnost i ta tendencija osporavanja je upravo ono što je zanimljivo u povijesti stripa.

Cilj ovog rada nije teorijska rasprava oko prirode umjetnosti, tako da će ovdje biti dano jedno pojednostavljeno možda čak i laičko shvaćanje umjetnosti. Mišljenja sam da je strip umjetnost jer većina stripova ima literarnu kvalitetu ako ne romana onda barem kratkih priča, u većini stripova moguće je naći ilustracije koje se po korištenju boje, poznavanju anatomije i kompozicije mogu usporediti sa slikarstvom, a također je moguće pronaći stripove čije kadriranje uvelike premašuje ono filmsko. Iako se za dokazivanje umjetničke vrijednosti može primijeniti komparativni pristup, u kojem se strip vrednuje na temelju postojećih estetskih i stilskih vrijednosti ostalih umjetnosti i tako dobiti relevantne rezultate, smatram da takav pristup nije ispravan. Strip je posebna umjetnička vrsta na koju se ne bi smjelo primjenjivati mjerila ostalih umjetničkih vrsta. Strip nije samo literarna ili samo vizualna umjetnost već *gestalt* umjetnost čija vrijednost ne proizlazi iz njegovih zasebnih elemenata već iz cjelokupnog suodnosa vizualnih i narativnih tehnika čija je vrijednost daleko veća od njihovog pukog zbroja.

Ako ovo pojednostavljeno definiranje umjetničke vrijednosti ne predstavlja dovoljan argument za očuvanje stripa, njegov povijesni značaj definitivno je nešto što opravdava njegovu zaštitu.

Strip je kroz povijest bio prihvaćen i osuđivan, popularan i nepopularan, ali je uvijek sveprisutan. Kao što je vidljivo iz ranijih poglavlja strip je kako u svijetu tako i u Hrvatskoj

³⁵ Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (NN 105/97)

(Jugoslaviji) utjecao na društvo: prvo kao novi oblik zabave zatim kao sredstvo propagande sve do predmeta koji je bio općeprihvaćen kao prijetnja pismenosti nacija. Strip je utjecao na tisak i novine, na reklamu i televiziju, bio je sredstvo pobune, a u određenim situacijama bio je čak i zakonski reguliran.

Hrvatski strip može služiti kao povijesni izvor koji nam pruža uvid u razvoj tiska, razvoj kulture mladih i popularne kulture na ovim prostorima. Iz stripa je moguće vidjeti stav različitih političkih vlasti spram masovnih medija jer svaki je režim drugačije gledao na strip. Daje nam izvrstan pogled na odnos javnosti spram rata kroz stripove u kojima su glavni akteri hrvatski vojnici u Domovinskom ratu, a također možemo vidjeti i cjelokupno kulturno stanje nastalo u poslijeratnom razdoblju. Forma koja ima toliku moć, iako joj se često osporava može osporiti umjetnička vrijednost, svakako ima utjecaja na kulturu te je stoga vrijedna očuvanja kao bitan dio nacionalne povijesti.

Osnivanjem Arhiva hrvatskog stripa otvorila bi se mogućnost za dodatnim učvršćivanjem hrvatske kulture. Ako krenemo od pretpostavke da je kultura identitet nacije, a strip iz ranije navedenog definitivno možemo smatrati dijelom kulture, besmisleno bi bilo zanemarivati jedan bogati dio nacionalnoga identiteta. Strip je, zasad, u Hrvatskoj marginaliziran, možda čak i više nego u ostatku svijeta. Stoga smatram da bi osnivanje institucije koja bi se bavila očuvanjem stripovske baštine povećalo svijest javnosti o njegovoj vrijednosti. Institucionalizacija stripa dovela bi do njegove legitimizacije kao kulturnoga dobra.

Osim što bi osnivanje ovakve institucije imalo pozitivan utjecaj na nacionalnu kulturu, također bi moglo imati i na međunarodno prepoznavanje Hrvatske kao kulturno napredne države. Utjecaj bi također mogao biti i turistički tj. financijski. Festival stripa koji se svake godine održava u Angoulêmeu bilježi preko 300 tisuća posjetitelja, a sam centar bilježi brojku od 186.500 posjetitelja godišnje. Naravno, ne bi bilo realno očekivati da bi se u Hrvatskoj mogla doseći ta brojka posjetitelja, no sigurno bi postojanje takve institucije moglo povoljno utjecati na povećani broj gostiju.

Gradovi koji se nameću kao idealni kandidati za osnivanje bili bi Zagreb ili Rijeka. Rijeka jer je osvojila titulu Europske prijestolnice kulture za 2020. godinu te se očekuje njen ubrzani kulturni razvoj te bi osnivanje Arhiva hrvatskoga stripa u tom gradu bio na obostranu korist. Arhiv hrvatskoga stripa bi u Rijeci, s obzirom na njen trenutni i budući status, biti lakše financiran, a sam grad bi bio obogaćen jednim posebnim vidom kulture.

Prvi razlog zašto je Zagreb dobar kandidat za osnivanje je što je Zagreb glavni grad Republike Hrvatske i kao takav predstavlja financijski i turistički centar države. Drugi razlog je taj što je Zagreb jedan od rastućih europskih gradova kojem se broj posjetitelja stalno povećava. Tome u prilog govore i dvije nagrade koje mu je dodijelio dvomjesečnik *fDi Intelligence Magazine*:

- fDi – južnoeuropski gradovi budućnosti – Grad Zagreb je na 9. mjestu u Top 10 i jedan od pobjednika najperspektivnijih lokacija južne Europe za 2016./2017.
- fDi – veliki europski gradovi budućnosti – ljudski kapital i način života – Grad Zagreb je na 4. mjestu u Top 10 i jedan je od pobjednika za 2016./2017.

Takvi rezultati pokazuju da će Zagreb doživjeti neviđeni financijski uzlet u nadolazećim godinama što će se itekako odraziti i na povećanje broja investitora i turista. Otvaranjem institucije koja bi kao uzor u praksi pratila belgijski ili francuski pristup te pristup švedskog arhiva i razvijala suradnju s raznim hrvatskim udrugama poput Stripforum, te izdavačima i autorima stripa. Hrvatska bi mogla dobiti kvalitetnu platformu koja bi obogatila Hrvatsku kulturu.

11. ZAKLJUČAK

Arhiv hrvatskoga stripa svojim bi djelovanjem očuvao značajnu stripovsku građu koja je vrijedan dio hrvatske kulturne baštine. Strip je u svijetu odavno prepoznat kao važan dio kulture i vrijeme je da Hrvatska razvije instituciju koja bi prihvatila i njegovala taj dio kulturne baštine. Naglasak pri razvoju spomenute institucije bi trebao biti na modernosti s osobitom pažnjom na njegovanje hrvatskoga kulturnog identiteta.

Uz primarnu djelatnost očuvanja stripa i ostale građe vezane za strip Arhiv bi se bavio i raznim djelatnostima kao što su izložbena djelatnost, nakladništvo i edukacija. Tim dodatnim djelatnostima Arhiv bi se otvorio prema javnosti te tako utjecao na podizanje svjesnosti o ulozi stripa u Hrvatskoj povijesti. Arhiv hrvatskoga stripa mogao bi biti kulturna i edukacijska platforma koja bi za krajnji rezultat mogla imati razvoj grane stripovskih studija te tako dodatno obogatiti hrvatsko obrazovanje.

Otvaranje prema javnosti također bi imalo pozitivne financijske učinke, kako za sami arhiv tako i za grad u kojem bi se nalazio. Kao što je prikazano stranim primjerima, institucije koje su specijalizirane za očuvanje i proučavanje stripa privlače zavidan broj posjetitelja. U nadolazećim godinama u kojima se predviđa razvoj turizma u Hrvatskoj ovakva bi ustanova predstavljala kulturnu turističku atrakciju.

Arhiv hrvatskoga stripa bi prvenstveno predstavljao bogati dodatak hrvatskoj kulturi ali ujedno i idealnu priliku za smanjenje nezaposlenosti visoko obrazovanih stručnjaka. U samom početku djelovanja Arhiv bi ponudio osam novih radnih mjesta, a taj broj bi se s vremenom mogao povećati ovisno o potrebama institucije. Uz to arhiv bi mogao ponuditi stručnu praksu za studente informacijskih i komunikacijskih znanosti i stručno osposobljavanje za diplomante.

Osnivanje Arhiva hrvatskoga stripa složen je projekt koji zahtjeva velike financijske resurse ali bi svojom kulturnom djelatnošću i turističkom atraktivnošću gotovo sigurno višestruko vratio uložena sredstva i trud.

12. POJMOVNIK

BAKROTISAK – tiskarska tehnika pri kojoj se koristi bakar; najčešćeg se koristi za otiskivanje ilustracija, časopisa, kataloga i sl.

KADRIRANJE – nizanje prizora u kvadratima stripa; narativna tehnika kojom se prenosi radnja ili ideja stripa

PANEL – kvadrat na koji je podijeljen strip

REPRINT – ponovni tiskanje ranije objavljenog djela koje u trenutku tiskanja više nije bilo u prodaji

TABLA – originalna stranica stripa, najčešće velikog formata na kojoj se nalazi originalni crtež

TUŠIRANJE – pojačavanje crteža tušem, koristi se kako bi se crtežu olovkom dao čišći izgled i olakšalo umnažanje stripa

13.LITERATURA

KNJIGE

Duchein, M. Archive buildings and equipment. München: International Council on archives, 1988.

Duncan, R.; Smith Matthew J. The power of comics - History, Form, and Culture. New York: The Continuum International Publishing Group Inc., 2009.

Eisner, W. Comics and Sequential Art. Tamara: Poorhouse Press, 2001.

Ivanović, J. Priručnik iz arhivistike 1.dio. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010.

Krulčić, Veljko, Hrvatski poslijeratni strip. Pula: Istarska naklada. 1984.

McCloud, S. Kako čitati strip – nevidljivu umjetnost. Zagreb: Mentor, 2005.

Munitić, R. Strip : deveta umjetnost. Zagreb: ART9, 2010.

Peterssen, R.S. Comics, Manga, and Graphic Novels A History of Graphic Narratives. Santa Barbara: Praeger, 2011.

Smolderen, T. Origins of Comics - From William Hogarth to Winsor McCay. Singapore: University Press of Mississippi, 2014.

ČLANCI

Belan, B. Što, kako i kome govori strip , Kultura, br. 28, 1975., Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, str. 201-224.

Cuperie, P. Publika, estetika, značenje, Kultura, br. 28, 1975., Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, str.100-127.

Horvat-Pintarić, V. Autorski strip zagrebačke škole, Kultura, br. 28, 1975., Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, str. 131 – 171.

Matošević, A. Hrvatski strip 1990-ih: Etnološki aspekti.// Etnološka tribina 27-28, Vol. 34/35, 2004./2005., str. 77-89.

ZAKONI I PRAVILNICI

Pravilnik o uvjetima smještaja, opreme, zaštite i obrade arhivskog gradiva, broju i strukturi stručnog osoblja arhiva, (Narodne Novine, br. 65/2004)

Zakon o arhivskom gradivu i arhivima (Narodne novine, br. 105/97 i 64/00)

Zakon o ustanovama (Narodne novine, br. 76/93, 29/97 i 47/99),

Zakon o javnoj nabavi (Narodne Novine, br. 90/11, 83713, 143713, 13/14)

INTERNETSKI IZVORI

Aljinović, R. *Andrija Maurović*. Stripforum. 2011.

URL: <http://www.stripforum.hr/leksikon/autori/maurovic-andrija/> (14.12.2015.)

Aljinović, R. *Režimsko ne zabavniku*. Stripforum. 2011. URL:

<http://www.stripforum.hr/leksikon/povijest-hr-stripa/od-1941-do-1945/rezimsko-ne-zabavniku/> (14.12.2015.)

Aljinović, R. *Zabavnik (1943. – 1945.)* 2011. Stripforum. URL:

<http://www.stripforum.hr/leksikon/magazin/zabavnik-1943-1945-44/> (14.12.2015.)

Draginčić, Slavko i Zupan Zdravko: “*Istorija jugoslovenskog stripa I – do 1941. godine*”.

Projekat Rastko. URL: http://www.rastko.rs/strip/1/zupan-draginicic_1/index_1.html, (08.01.2016.)

Đukanović, Z. *Treća generacija i posle - Novi kvadrat i ostali* 2006. URL:

<http://www.stripovi.com/index.asp?page=column-view&ColumnID=46> (04.02.2016.)

HRVATSKA ENCIKLOPEDIJA, MREŽNO IZDANJE 2016 Leksikografski zavod Miroslav

Krleža. URL: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=58410> (05.02.2016.)

Krešić, H. *Hrvatski strip i strip u Hrvatskoj - 2. Dio*. Booksa. 2007. URL:

<http://www.booksa.hr/kolumne/povijest-stripa/hrvatski-strip-i-strip-u-hrvatskoj-2-dio> (11.01.2016.)

Macan, D. *Vampiri u Hrvata Fenomen Novog kvadrata*. Jergović. 2011. URL:

<http://www.jergovic.com/ajfelov-most/vampiri-u-hrvata/> (11.01.2016.)

Zimonić, K. (2015) Intervju. U: *Strip u Hrvatskoj*. HRT. 12. travnja 2015. URL:

<http://www.hrt.hr/enz/strip-u-hrvatskoj/280087/> (12.01.2016.)

OSTALI IZVORI

Crescat, <http://www.crescat.hr/>

La Cité internationale de la bande dessinée et de l'image,
<http://www.citebd.org/spip.php?article81>

Vlada Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/ulaganjem-u-turizam-poticemo-zaposljavanje-i-gospodarski-rast/11353>

Poslovni.hr, <http://www.poslovni.hr/hrvatska/zagreb-je-u-top-10-biznis-velikih-gradova-buducnosti-309207>

Tržište rada, <http://trzisterada.hzz.hr/Subactivities/WagesYear/97>

Tržište rada, <http://trzisterada.hzz.hr/Subactivities/WagesYear/90?rend=3>

Creative Europe, <http://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/>

CO:OP, <http://coop-project.eu/>

SAŽETAK

Ovaj rad predstavlja plan razvoja institucije – specijaliziranog arhiva pod nazivom Arhiv hrvatskoga stripa. U radu je dano nekoliko definicija stripa i objašnjenje onog što se smatra pod terminom hrvatski strip. Dan je povijesni pregled razvoja hrvatskog i stranog stripa te je tako prikazana važnost stripa za kulturni identitet Republike Hrvatske. Kulturno-povijesni pregled poduprt je detaljnim strateškim planom razvoja koji sadrži sve ključne aspekte razvoja institucije; strategiju zapošljavanja, strategiju akvizicije gradiva te strategiju upravljanja arhivom. Strateški plan razvoja sadrži i detaljan financijski plan u kojem su predviđene financijske potrebe kako za osnivanje tako i za sam rad arhiva. Strateški plan također sadrži studiju opravdanosti čija je uloga postaviti i opravdati argumente za osnivanje institucije takve vrste.

KLJUČNE RIJEČI: arhiv, strip, strateški plan, razvoj institucije, arhiv stripa, hrvatski strip, popularna kultura, moderna umjetnost, razvoj tiska, povijest stripa

ABSTRACT

DEVELOPMENT OF ARCHIVE OF CROATIAN COMICS

This thesis presents the development plan of an institution – a specialized archive named Archive of Croatian comics. The thesis gives several definitions of comics and an explanation of what is considered by the term Croatian comics. The author gives a historical overview of the development of Croatian and international comics and shows the importance of comics for the cultural identity of Croatia. Cultural and historical overview is supported by a detailed strategic development plan that includes all key aspects of the development of an institution: employment strategy, strategy for acquisition of archival materials and archive management strategy. Strategic development plan includes detailed financial plan for development and operation of the archive. The strategic plan also includes a feasibility study that outlines and justifies the arguments for the development of such an institution.

KEYWORDS: archives, comics, strategic plan, development of institutions, archives of comics, Croatian comics, popular culture, modern art, development of the press, history of comics